

Den ekonomiska dimensionen i hållbar stadsutveckling

Hur berörs ekonomisk hållbarhet i stadsutvecklingsprojekt?

Författare
Charlotta Dahl

Handledare
Marie Stenseke

Masteruppsats i Geografi med Kulturgeografisk inriktning
VT/2017

Institutionen för ekonomi och samhälle
Avdelningen för Kulturgeografi
Handelshögskolan vid
Göteborgs Universitet

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Uppsats/Examensarbete: Antal högskolepoäng: 30 hp
Kurs: GEO230
Nivå: Master
Termin/år: VT/2017
Handledare: Marie Stenseke
Examinator: Bertil Vilhelmson
Nyckelord: Hållbar stadsutveckling, ekonomisk hållbarhet, kommunala stadsutvecklingsprojekt

---

Sammanfattning

Syftet med studien är att ta reda på om och på vilket sätt den ekonomiska dimensionen berörs och hanteras i stadsutvecklingsprojekt som syftar till att bidra till hållbar stadsutveckling. Vidare är syftet att se på vad hanteringen av den ekonomiska dimensionen innebär för projektens möjlighet att bidra till hållbar stadsutveckling. Studien har gjorts kvalitativt i form av en fallstudie av sju projekt som fått medel från Delegationen för hållbara städer inom satsningen ”ekonomiskt stöd till utveckling av hållbara städer” (Delegationen för hållbara städer, u.å.a). Materialet som studien bygger på har samlats in genom samtalsintervjuer med informanter och dokumentstudier. Resultatet visar att det inte finns en enhetlig bild av vad hållbar stadsutveckling är bland projekten och det finns inte heller någon samstämmig definition av ekonomisk hållbarhet. Studien visar att det är svårt att särskilja den ekonomiska dimensionen från ekologisk och social hållbarhet och i flera projekt ansågs det vara svårt att förhålla sig till den ekonomiska dimensionen. Huruvida man i projekten har reflekterat över den ekonomiska dimensionen, samt de ekonomiska strukturerna som finns i samhället visar sig vara av betydelse för hur man arbetar med och tänker kring hållbar (stads)utveckling och den ekonomiska dimensionen. Genom att se utanför projektet med ett långsiktigt perspektiv kan ett fokus på projektekonomin minskas och istället ge möjlighet att utgå från sociala och kanske också ekologiska mål för att nå så bra resultat som möjligt med de ekonomiska medel som finns till förfogande. Det kan göra skillnad att skifta perspektiv till sociala och ekologiska mål jämfört med att planera för stadsutveckling där målet är ekonomisk tillväxt.

Nyckelord: *Hållbar stadsutveckling, ekonomisk hållbarhet, kommunala stadsutvecklingsprojekt*

Abstract

The aim of the thesis *The economic dimension in sustainable urban development – how is economic sustainability handled within Swedish municipal projects of urban development* is to find out if and in what way the economic dimension is handled within Swedish municipal projects whose objective is to contribute to urban sustainable development. Furthermore, the purpose is to examine what the management of the economic dimension means for projects to contribute to sustainable urban development. The study was conducted qualitatively as a case study of seven projects that received funds from the Swedish Delegation for Sustainable Cities (*Delegationen för hållbara städer*) to develop sustainable cities (*Delegationen för hållbara städer*, u.å.a). The empirical data was collected through interviews with informants and through document studies. The results show that there is no uniform depiction among the projects of what sustainable urban development is and also there is no coherent definition of economic sustainability. The study shows that it is difficult to distinguish the economic dimension from the ecological and social sustainability, and in several projects it was considered difficult to relate to the economic dimension. It turns out to be of importance whether the projects have reflected on the economic dimension and the economic structures in society. By looking outside the project with a long term perspective, a focus on the project economy can be mitigated and instead the opportunity can be given to proceed from social and even ecological goals in order to reach as good results as possible with the economic means available. Changing perspective to social and ecological goals from economic growth can make a difference for sustainable urban planning.

Keywords: *Sustainable urban development, economic sustainability, municipal projects of urban development*

Förord

Idén till den här masteruppsatsen i geografi tog form under sommaren 2016 då jag efter fyra års geografistudier fick arbeta en sommar på Boverket. Min uppgift då blev att undersöka om det bland elva projekt finns något gemensamt sätt att se på vad hållbar stadsutveckling är. Under arbetets gång framkom det att den ekonomiska hållbarhetsdimensionen inte är lika tydlig som de andra två dimensionerna och denna vetenskap utgjorde startskottet för vad som skulle bli den här uppsatsen.

Jag vill tacka min handledare professor Marie Stenseke för vägledning, feedback och uppmuntran. Jag vill också tacka Karin Hermansson på Boverket för hjälp med materialinsamling, stöd och ytterligare perspektiv. Dessutom vill jag rikta ett stort tack till alla informanter som har bidragit med engagemang och tog sig tid att prata med mig. Till mina studiekamrater vill jag rikta ett varmt tack för de här åren och för ett fint stöd under den intensiva uppsatsperioden. Sist, men inte minst vill jag tacka Alex och min familj som ständigt finns där för mig. Tack!

Juni 2017

Göteborg

Charlotta Dahl

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
1.1 Hållbar utveckling	1
1.2 Problemformulering.....	2
1.3 Syfte och frågeställningar	3
1.4 Avgränsningar	4
1.5 Disposition.....	4
2. Teori	5
2.1 Kapitlets struktur	5
2.2 Ekonomi och hållbar stadsutveckling.....	5
2.3 Ekonomisk hållbarhet	6
2.3.1 Ekonomi – en svårdefinierad dimension.....	6
2.3.2 Ekonomi och miljö.....	7
2.3.3 Kapital.....	8
2.3.4 Systemstrategi och kapitalstrategi.....	8
2.4 Svag hållbarhet	10
2.5 Stark hållbarhet.....	11
2.5.1 Paradigmet	11
2.5.2 Förespråkare och alternativ	12
2.6 Ekonomisk tillväxt och försiktighetsprincipen.....	14
2.7 Hållbar stadsutveckling	14
2.8 Summering.....	17
3. Metod	18
3.1 Inledning.....	18
3.2 Metodval.....	18
3.2.1 Kvalitativ metod.....	18
3.2.2 Fallstudiedesign	18

3.3 Urval av projekt och informanter	19
3.4 Intervjuer	20
3.4.1. Intervjuguide	20
3.4.2 Samtalsintervjuer	21
3.5 Dokumentstudier	22
3.6 Materialbearbetning.....	22
4. Resultat.....	24
4.1 Kapitlets struktur	24
4.2 Projektbeskrivningar.....	24
4.2.1 Upplägg.....	24
4.2.2 Kristianstads kommun	24
4.2.3 Ängelholms kommun.....	24
4.2.4 Värnamo kommun	25
4.2.5 Göteborgs stad	25
4.2.6 Linköpings kommun	26
4.2.7 Östersunds kommun.....	26
4.2.8 Luleå kommun	26
4.3 Den ekonomiska dimensionen i projekten.....	27
4.3.1 Hållbar (stads)utveckling i projekten.....	27
4.3.2 De tre dimensionerna är lika viktiga.....	28
4.3.3 Den sociala dimensionen är målet	31
4.4 Precisering av den ekonomiska dimensionen.....	32
4.4.1 Definitioner	32
4.4.2 Specifika aspekter	34
4.5 En problematisk dimension	36
4.5.1 Upplevelse av den ekonomiska dimensionen	36
4.5.2 Om ekonomisk hållbarhet kan mätas.....	39

4.5.3 Ekonomiska vinster, kompensation för negativa ekologiska och sociala effekter?.	40
4.5.4 Konfliktområden	41
4.6 Ekonomisk tillväxt.....	42
4.6.1 Projekten i förhållande till ekonomisk tillväxt.....	42
4.6.2 Ekonomisk tillväxt och politikerna	43
4.6.3 Konkurrens mellan städer	43
4.7 Alternativa ekonomiska synsätt.....	44
5. Analys.....	45
5.1 Kapitlets struktur	45
5.2 Den ekonomiska dimensionen i projekten.....	45
5.2.1 Ekonomin i hållbarhetsbegreppet.....	45
5.2.2 Definitioner av ekonomisk hållbarhet.....	46
5.2.3 Specifika aspekter	47
5.2.4 Långsiktighet kontra kortsiktighet	48
5.3 Den ekonomiska dimensionen är svår att förhålla sig till	49
5.3.1 Otydlighet och osäkerhet	49
5.3.2 Ekonomisk tillväxt	49
5.4 Svag och stark hållbarhet i projekten	51
5.5 Projektens möjlighet att bidra till hållbar stadsutveckling	53
6. Slutsatser	55
Referenser.....	56
Lista över informanter	61
Bilaga 1	62

1. Introduktion

1.1 Hållbar utveckling

De globala klimatförändringarna som världen står inför tillsammans med den snabba urbaniseringen i världen innebär att ett stort fokus hamnar på städerna när det gäller att lösa utmaningarna (SOU 2011:01/2012/66). Hållbar utveckling är därför allt mer aktuellt i samhällsplaneringen när städer växer och utvecklas. Dagens sätt att utveckla samhället både ekonomiskt och fysiskt kräver och konsumerar stora mängder mark och naturresurser, skadar ekosystem och producerar flera föroreningar och giftiga kemikalier (Wheeler, 2010:1-10). Utvecklingen skapar ständigt ökande klyftor mellan grupper av människor, global uppvärmning ökar, och lokala gemenskaper, ekonomier och livskvalitet undermineras (ibid.). Även om problem koncentreras i städerna finns det samtidigt möjligheter att utveckla gemensamma lösningar på flera problem samtidigt (SOU 2011:01/2012/66).

Begreppet hållbar utveckling fick genomslag när Brundtlandrapporten, Vår gemensamma framtid, publicerades 1987 (WCED, 1987) och rapporten låg till grund för FN-konferensen i Rio 1992 där begreppet utvecklades vidare (Purvis & Grainger, 2004:7). Brundtlandrapporten argumenterade för att miljöproblemen skulle fortsätta så länge fattigdom och ojämlikhet i utvecklingsländer inte togs på allvar. Resonemanget löd att fattiga människor i behov av mat, bränsle eller inkomst inte alltid kan ha råd att ta hänsyn till framtida konsekvenser i miljön till följd av deras handlingar (ibid.). Därför behövs en fortsatt ekonomisk tillväxt för att minska fattigdom och för att bibehålla utveckling (Purvis & Grainger, 2004:7; Wheeler & Beatley, 2009:59). Däremot konstaterade Brundtlandkommissionen att den ekonomiska tillväxten borde ske i en ny form, vilken skulle vara mindre skadlig för miljön och inte utarma jordens kvarvarande naturresurser (Purvis & Grainger, 2004:7).

Ekonomisk tillväxt sågs enligt Brundtlandrapporten som en förutsättning för hållbar utveckling, men att det krävs att den blir mindre material- och energiintensiv (Riksdagen, 2010:288). Ett problem som Purvis & Grainger (2004:8) pekar på är att det inte förklarades i rapporten hur fortsatt tillväxt i praktiken kan balanseras mot behovet av bevarande av resurser och miljön. Rapporten var dessutom tillräckligt tvetydig så att båda huvudintressegrupperna (utvecklings- och utvecklade länder) kunde göra sin tolkning av innebörden av hållbar utveckling (ibid.). Så trots att Brundtlandrapportens definition av hållbar utveckling var enkel att förstå, var den för vag för att kunna utgöra en grund för att kunna utvärdera hållbarhet i

dagliga verksamheter eller för teoretiska studier (ibid.:12). Därför har akademiker försökt att utforma bättre definitioner, vilket har resulterat i att en mängd definitioner har tagits fram (ibid.).

Under världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg 2002 utökades förståelsen av hållbarhetsbegreppet ytterligare då det refererades till de ”[...] ömsesidigt beroende och förstärkande pelare som utgör grunden för hållbar utveckling – ekonomisk utveckling, social utveckling och miljöskydd på lokal, nationell, regional och global nivå” (Regeringskansliet, 2002:69). Ett återkommande tema sedan begreppet hållbar utveckling fick fäste har därför handlat om ekonomisk tillväxt och dess begränsningar att reglera mänskliga och naturliga system (Wheeler & Beatley, 2009). Enligt världsnaturfonden krävs det stora investeringar för att ställa om till hållbar utveckling i världens städer (WWF, 2012). Ett av huvudproblemen i utvecklade länder är det moderna konsumtionssamhället som ofta är resurskrävande (ibid.).

Dagens negativa trender med minskad biologisk mångfald och ökade ekologiska fotavtryck visar på att det är ohållbart i längden att fokusera på ekonomisk tillväxt som ständigt driver på en ökad konsumtion (WWF, 2017a). Dagens levnadsätt är ohållbart då det sker på bekostnad av ekosystemen och detta utgör ett problem eftersom samhället och ekonomin är beroende av naturen (WWF, 2017c). Det finns gränser för vad planeten jorden tål och om dessa gränser överskrids kommer naturen inte längre kunna försörja oss med resurser som samhället idag tar för givet (WWF, 2017b). För att kunna upprätthålla en social och ekonomisk utveckling krävs en livskraftig planet (WWF, 2017c). Förutom att skapa en ekonomi som är hållbar och som ligger inom vad jorden tål, ska ekonomin också stödja en rättvis fördelning av resurser (WWF, 2017b). Därför är en av huvudutmaningarna att rikta om ekonomin på sätt som är mindre exploaterande och mer stärkande (Wheeler & Beatley, 2009:3). BNP som används för att mäta ekonomisk tillväxt är ett trubbigt mått som inte ger hela bilden av samhällets utveckling eller välmående. Exempelvis synliggörs inte miljöpåverkan och social påverkan i BNP-måttet (WWF, 2017a). Varor och tjänster från naturen är sådant som inte syns på ett bra sätt i ekonomiska modeller och räknesätt (ibid.).

1.2 Problemformulering

Är det så att förståelsen för och implementeringen av ekonomisk hållbar utveckling spreter? I Sverige tillsattes Delegationen för hållbara städer av regeringen under åren 2008–2012 med uppdraget att verka för en hållbar utveckling av städer, tätorter och bostadsområden (Delegationen för hållbara städer, u.å.b). Delegationen hade i regeringsuppdrag att fördela ett

ekonomiskt stöd till utveckling av hållbara städer (Delegationen för hållbara städer, u.å.a). Sammanlagt beviljades 98 stadsutvecklingsprojekt stöd då de ansågs kunna visa potentialen i utveckling av hållbara städer samt fungera som demonstrationsprojekt och underlätta spridning och export av hållbar stadsutveckling, miljöteknik och kunnande (ibid.). Av de 98 projekten sammanställdes och utvärderades 11 stycken i en intern rapport, Utvärdering av 11 projekt med fokus på hållbar stadsutveckling, hos Boverket under sommaren 2016 (Boverket, 2016). En av slutsatserna i rapporten var att man i projekten inte hanterat den ekonomiska dimensionen i hållbarhetsbegreppet på samma sätt som den sociala och ekologiska dimensionen (ibid.). De som arbetar med, eller planerar hållbar stadsutveckling i projekten har lättare för att formulera aspekter och indikatorer som syftar till att bidra till hållbar utveckling inom den ekologiska och den sociala dimensionen, än att formulera aspekter som ska bidra till en hållbar utveckling inom den ekonomiska dimensionen (ibid.). En uppföljning som gjorts av statens satsning på hållbara städer tyder också på att den ekonomiska dimensionen inte har ett lika tydligt fokus som den ekologiska eller sociala när det kommer till planeringsprojekt (Riksdagen, 2010). En fråga som därför kan ställas handlar om vad hanteringen av den ekonomiska dimensionen kan innebära för projektens möjlighet att bidra till hållbar stadsutveckling. Det är därför också intressant att studera hur man i olika projekt har berört och hanterat ekonomiska frågor, för att se om det finns en brist i kunskap inom planeringsprojekt, eller om det kanske bara inte har dokumenterats lika tydligt som för de andra dimensionerna.

1.3 Syfte och frågeställningar

Målet med studien är att ta reda på om och på vilket sätt den ekonomiska dimensionen berörs och hanteras i stadsutvecklingsprojekt som syftar till att bidra till hållbar stadsutveckling. Vidare är syftet att se på vad hanteringen av den ekonomiska dimensionen innebär för projektens möjlighet att bidra till hållbar stadsutveckling.

För att kunna uppfylla studiens syfte kommer nedanstående frågeställningar besvaras:

- I vilken utsträckning berörs den ekonomiska dimensionen i projekten?
- På vilket sätt berörs den ekonomiska dimensionen i projekten?
  - Definieras några specifika aspekter inom den ekonomiska dimensionen? Om ja, vilka?
- Hur upplever och förhåller man sig i projekten till den ekonomiska dimensionen?

- Vad kan hanteringen av den ekonomiska dimensionen i projekten innebära för projektens möjligheter att bidra till hållbar stadsutveckling?

Den sista frågeställningen är en diskuterande frågeställning som inte kan ges ett definitivt svar, men som kommer att diskuteras i förhållande till teori, tidigare studier och den här studiens resultat.

1.4 Avgränsningar

Studien är avgränsad till att studera stadsutvecklingsprojekt som drivs eller har genomförts av svenska kommuner. Alla projekt har fått stöd från Delegationen för hållbara städer, och det är utifrån deras lista över projekt som urvalet har gjorts. Projektens geografiska omfattning är på en stadsdelsskala, men vilken nivå planeringen görs på skiljer sig mellan projekten. Studien görs med fokus på utvecklade länders perspektiv på städer och stadsutveckling.

1.5 Disposition

Uppsatsen är upplagd på följande sätt: i nästa kapitel, kapitel två, presenteras det teoretiska ramverk som studien har utgått från och använt. I kapitel tre redogörs studiens metodval och genomförande. I kapitel fyra ges först en beskrivning av de projekt som har studerats innan den insamlade empirin presenteras. I kapitel fem framförs en diskussion av empirin i förhållande till det teoretiska ramverk som presenterats i kapitel två och i detta kapitel besvaras även studiens frågeställningar. Kapitel sex avslutar uppsatsen med att presentera studiens slutsatser.

2. Teori

2.1 Kapitlets struktur

Syftet med detta kapitel är att skapa ett teoretiskt ramverk för studiens insamlade material, vilket presenteras i metodkapitlet som följer. I kapitlet görs därför en sammanställning av kunskapen på området ekonomisk hållbarhet i stadsutveckling i utvecklade länder, samt en genomgång av centrala begrepp och paradigmer och tidigare studier. Detta skapar en referensram för att diskutera hur den ekonomiska dimensionen i hållbarhetsbegreppet berörs och hanteras i stadsutvecklingsprojekt.

2.2 Ekonomi och hållbar stadsutveckling

Det är inte lätt att få ekonomi och hållbar utveckling att samexistera (Wheeler & Beatley, 2009:211). Nuvarande ekonomisk teori och praktik lämnar ute många viktiga sociala och ekologiska faktorer som representerar både kostnader och fördelar med utveckling. Detta är av vikt eftersom ekonomisk teori och praktik är en drivande kraft till världens utveckling. Traditionella ekonomiska verktyg har haft svårt att inkorporera externa effekter så som föroreningar, resursutarmning och nedbrytning av mänskliga livsmiljöer. Verktygen saknar också ett bra sätt att ta med långsiktiga kostnader och fördelar (ibid.).

David Korten (1996) argumenterar för att den globala kapitalismen är förövaren bakom växande orättvisa och ohållbar utveckling i världen (Wheeler & Beatley, 2009:226). Harvey (2006) visar på att eftersom nyliberalismen understödjer en ojämställdhet i samhället är det därför inte möjligt att uppnå ett mer rättvist samhälle inom ramen för nyliberalism. Enligt honom syftar nyliberalism till att skapa ett gott affärsklimat och till att optimera förutsättningar för kapitalackumulering, oavsett vad det ger för konsekvenser för anställningar eller social välfärd. På så sätt leder kapitalackumulering till en oändlig ojämlik utveckling. Harvey (2006) pekar vidare på att vi lever i en nyliberal, ojämlik värld och det blir därför naturligt för oss, vilket gör att vi inte reflekterar kring det.

Enligt Wheeler (2010:55) har den nuvarande kapitalistiska ekonomin många brister från ett hållbarhetsperspektiv då det finns problem med värdering, kollektiva nyttigheter, externa faktorer och framtida värdering. Flertalet alternativa strategier har föreslagits över åren för att omstrukturera den kapitalistiska ekonomin för att kunna möta miljömässiga, sociala, rättvise- och ekonomiska mål (ibid.:56). Alltför ofta har målen för hållbarhet blivit separerade i

praktiken (ibid.:65). Specialister på ekonomisk utveckling har antagit att all ny affärsutveckling kommer att hjälpa samhället, utan att ta hänsyn till miljöpåverkan eller lönenivåer på nya jobb (ibid.).

Wheeler & Beatley (2009:3) menar att en av de mest fundamentala utmaningarna för urban hållbar utveckling är behovet att rikta om ekonomin till vägar som är mer stärkande än utarmande. Det kommer alltså krävas en stor samhällelig omställning för att möjliggöra hållbar utveckling (Wheeler, 2013). Wheeler (2013:116, 125-6, 205-211) anser att ett helhetsgrepp behövs för att låta ekologin sätta gränserna istället för ekonomin och för detta krävs förändringar i livsstilar för att minska konsumtion, utsläpp och miljöförstöring. Det skulle krävas ett långsiktigt planeringsperspektiv med en holistisk utgångspunkt och en aktiv medverkan i problemlösning (ibid.:43-9, 82).

2.3 Ekonomisk hållbarhet

2.3.1 Ekonomi – en svårdefinierad dimension

Det är svårt att formulera vad den ekonomiska dimensionen i hållbar stadsutveckling innebär. Det är inte som för de ekologiska eller sociala dimensionerna, där det finns olika åtgärder eller kriterier som många är överens om. Det skulle kunna bero på att det finns ett glapp mellan de som har en tro till teknologi, vetenskaplig rationalitet och ekonomisk tillväxt, och de som inte har det (Wheeler, 2010:25). Målet för de som tror på teknologi, vetenskap och tillväxt är att nå ekologiska mål genom kvantifiering av miljömässig påverkan, analyser av ekonomiska policyalternativ, finjustera regleringen av den privata industrin och justera marknadsincitament (ibid.). Andra menar att hållbar utveckling inte är kompatibel med nuvarande kapitalistiska ekonomiska strukturer, attityder och livsstilar (ibid.). Idén om snabb tillväxt måste ifrågasättas eftersom det ger kortsiktiga fördelar, men långsiktiga svårigheter (Wheeler, 2012:172). En hållbar ekonomisk strategi kommer att ta vara på lokala resurser, historia och förmågor för att attrahera företag som vill förse samhället med anständiga löner och långsiktiga jobb för invånarna (ibid.).

Det som framgår av litteraturen är att det inom hållbar stadsutveckling finns två huvudsakliga diskurser, vilka har störst inflytande inom debatter och diskussioner kring policyer för hållbar utveckling (Neumayer, 2013:8). Dessa diskurser, eller paradig, benämns som svag och stark hållbarhet och kommer att beskrivas senare i det här kapitlet, men först krävs en genomgång av några aspekter och begrepp som lägger grunden till förståelsen av dessa.

2.3.2 Ekonomi och miljö

En aspekt som behöver tas upp innan de olika paradigmen jämförs är varför ekonomisk aktivitet och speciellt ekonomisk tillväxt spelar roll och kan innebära problem för miljön. Kopplingen mellan ekonomisk tillväxt och miljöproblem utgörs av att termodynamiska lagar visar att det är omöjligt för nyttjandet av de fysiska resurserna att växa utan gränser (Smulders, 1995; Neumayer, 2013:81). Lagen om masskonservering eller energikonservering innebär att inget material eller energi kan skapas i ett stängt system, utan dessa kan endast transformeras till andra former (Smulders, 1995). Eftersom jorden inte är ett stängt system då det finns ett inflöde av solenergi är naturen en förnybar resurs, men eftersom inflödet av solenergi är begränsat är förnyelsen av naturresurser även den begränsad (ibid.). I ekonomisk aktivitet finns också en viktig fysisk dimension eftersom produktion kräver transformation av råmaterial som tas ifrån den naturliga miljön (ibid.). Arrow et al. (1995) pekar på att om miljöresursbasen som all ekonomisk aktivitet bygger på används oförsiktigt kan detta oåterkalleligt minska kapaciteten för att generera materiell produktion i framtiden. Vidare tyder det på att det finns begränsningar i planetens bärförmåga¹ (ibid.). Ekonomisk aktivitet är på så sätt bara hållbar om stödjande ekosystem som de är beroende av är resilienta (ibid.). Den ekonomiska produktionen är oundvikligen en entropisk process som ökar mängden otillgängliga resurser och lager av avfall samtidigt som miljökvaliteten minskar (Smulders, 1995; Neumayer, 2013:81). Det är därför ohållbart att använda mer naturresurser än vad som kan byggas upp av naturliga processer som drivs av solenergi (Smulders, 1995).

Dock innebär inte fysiska lagar att ekonomisk tillväxt är omöjlig i det långa loppet, enligt Smulders (1995). Inga ekonomiska varor kan skapas av endast fysiska input, utöver det är också kunskap viktigt för att skapa ekonomiskt värde (exempelvis kan ingen större ekonomisk nytta komma från en bit metall utan kunskapen om hur man kan förädla den till något användbart) (ibid.). Om kunskapen kan öka så kan ett större värde för samma naturliga input skapas och därför är kunskapsuppbyggnad nödvändig för hållbar tillväxt (ibid.). Ekonomisk tillväxt skulle däremot vara begränsad om kunskapsuppbyggnaden var begränsad, men ingen lag såsom lagen för entropi gäller kunskapsuppbyggnad. Ekonomisk tillväxt är inte en universallösning på miljökvalitet, och det är inte heller huvudproblemet (Arrow et al, 1995). Det som spelar roll är innehållet i tillväxten, sammansättningen av indata (ex naturresurser) och utdata (ex restprodukter) (ibid.). Detta innehåll bestäms bland annat av ekonomiska

---

¹ Bärförmåga (*eng. carrying capacity*) “[...] inom ekologin det maximala antal individer av en viss art som varaktigt kan livnära sig av resurserna inom en viss miljö, dess habitat” (NE, u.å.).

institutioner inom vilka mänsklig aktivitet genomförs. Dessa institutioner behöver designas så att de tillhandahåller rätt incitament för att skydda ekosystemens resiliens. Sådana åtgärder skulle inte bara främja större effektivitet i fördelningen av miljöresurser i alla inkomstnivåer, utan också försäkra en hållbar nivå av ekonomisk aktivitet inom det ekologiska livsuppehållande systemet (ibid.).

2.3.3 Kapital

För att kunna diskutera svag och stark hållbarhet behövs en förståelse för begreppet kapital. Kapital har länge spelat en stor roll i både ekonomiska och politisk-ekonomiska teorier om ekonomisk tillväxt och utveckling och nu har begreppet även en framträdande roll i ekonomiska teorier om hållbar utveckling (Purvis & Granger, 2004:14). Kapital kallas det som formar förmågan att försörja nytta och det definieras som ett lager som tillhandahåller nuvarande och framtida nytta (Neumayer, 2013:8). Begreppet kapital kan inom ekonomiska teorier för hållbar utveckling delas in i olika undergrupper, nämligen naturkapital, realkapital och humankapital (Purvis & Granger, 2004:15; Neumayer, 2013:9). Naturkapital är helheten av icke förnybara resurser, växter, arter, ekosystem, och så vidare, som kan försörja människor med materiell och icke-materiell nytta (Neumayer, 2013:9). Realkapital är traditionellt sett som fabriker, maskiner, infrastruktur, et cetera, medan humankapital består av människors kunskap och färdigheter (ibid.).

Förespråkare av svag respektive stark hållbarhet har radikalt skilda uppfattningar om vilka former av kapital som är nödvändiga för att tillhandahålla en icke-avtagande nytta (Neumayer, 2013:11). Då paradigmen svag och stark hållbarhet ställs bredvid varandra är det frågan om vad hållbar utveckling betyder och hur den kan säkras som skiljer dem åt, vilket öppnar upp för meningsskiljaktigheter (ibid.:22).

2.3.4 Systemstrategi och kapitalstrategi

Det finns åtminstone två strategier till hållbar utveckling och de två som jag tänker ta med här är systemstrategi och kapitalstrategi som beskrivs av Barbier & Markandya (2013:37-41). De två strategierna presenterar två förhållningssätt som visar sig i paradigmen svag och stark hållbarhet. Inom systemstrategin målas hållbar utveckling upp som ett holistiskt koncept där hänsyn ska tas till alla tre delar inom hållbarhetsbegreppet. Hållbar utveckling kan därför inte uppnås genom att uppfylla målen för endast en av delarna (ibid.:37-8). Det ekonomiska systemet borde därför sträva efter effektivitet, jämställdhet och fattigdomsminskning samtidigt som systemet ska räkna med påverkan på biologisk produktivitet, biodiversitet och ekologisk resiliens så väl som följder för social rättvisa, styrning och social stabilitet

(ibid.:38). Barbier & Markandya (2013) pekar på att det finns en del begränsningar med systemstrategin. Bland annat visar den inte på hur olika avvägningar ska göras mellan de olika delarna. Istället förespråkar de som i *Blueprint for a Green Economy* att avvägningen mellan ekonomi och miljö är relativt enkel, givet att det finns ett gemensamt ramverk för utvärdering där de menar att kapitalstrategin utgör ett sådant ramverk och de menar vidare att det har blivit det dominerande paradigmet för att tänka kring hållbarhet (ibid.:38).

Kapitalstrategin kommer från definitionen som gjordes av Världskommissionen för miljö och utveckling (WCED) (Barbier & Markandya, 2013:40), nämligen ”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov” (FN, u.å.:1). Generellt sett är ekonomer bekväma med WCED:s tolkning av hållbarhet eftersom den är lätt att översätta till ekonomiska termer: ”en ökning i välfärd idag ska inte ha några konsekvenser som minskar välfärden imorgon” (Barbier & Markandya, 2013:40) Framtida generationer ska alltså ha rätt till åtminstone samma nivå av ekonomiska möjligheter och samtidigt också minst ha samma nivå av ekonomisk välfärd som är tillgänglig för nuvarande generationer (ibid.). Ekonomisk utveckling idag måste på så sätt försäkra att framtida generationer får det minst lika bra som nuvarande generationer (ibid.). Detta innebär att kapitalstrategin ämnar ta reda på hur mycket av en ekonomis totala lager av kapital som ska användas för att öka nuvarande ekonomiska aktiviteter och välfärd och hur mycket av det samma som ska sparas till nytta för framtida generationer. Det väsentliga inom kapitalstrategin är inte att använda upp naturkapitalet, utan att se hur framtida generationer ska kompenseras för det då realkapital och humankapital ses som substitut för naturkapital (ibid.:40,52-3).

Skillnaden mellan strategierna har framförallt att göra med vilket perspektiv de har på hållbar utveckling. Kan hållbar utveckling uppnås genom att fokusera på den ekonomiska dimensionen? Eller kräver hållbar utveckling att alla tre delarna i hållbarhetsbegreppet inkluderas samtidigt? Bör det ekonomiska systemet fokusera på hur mycket av en ekonomis totala lager av kapital som ska användas för att öka nuvarande ekonomiska aktiviteter och välfärd och hur mycket som ska sparas till nytta för framtida generationer? Eller är det så det ekonomiska systemet borde eftersträva effektivitet, jämställdhet och fattigdomsminskning? Dessa skillnader kommer att visa sig inom paradigmen av svag respektive stark hållbarhet nedan.

2.4 Svag hållbarhet

Svag hållbarhet är ett utbytbart paradigmsom bygger på antagandet om att naturkapital är utbytbart (Neumayer, 2013:23). Detta synsätt innebär att fokus ligger på den ekonomiska dimensionen, medan negativa ekologiska och sociala effekter antas vara motiverbara genom ekonomiska vinster och kompensation (Neumayer, 2013:23; Tahvilzadeh, Montin, Cullberg & Stark, 2014). Centralt inom paradigmet svag hållbarhet är att mängden kapital växer. Svag hållbarhet är således ett resursoptimistiskt paradigmsom då förespråkare av paradigmet menar att miljön kommer att förbättras så småningom när inkomsterna stiger och det finns heller ingen anledning till att oroa sig för utarmningen av naturresurser (Neumayer, 2013:24,53). Antingen kommer resursen inte ta slut, eller så spelar det ingen roll att den gör det eftersom en annan resurs eller realkapital kommer fungera som substitut för den som utarmades (ibid.:53). Kritiker däremot menar på att ett samband mellan en växande ekonomi och bättre miljö inte går att säkerställa (Arrow et al., 1995; Neumayer, 2013:97). Förespråkare av svag hållbarhet menar dock att det finns ett antal anledningar till att föreslå att ekonomisk tillväxt kan vara fördelaktigt för miljön trots termodynamiska lagar (bland annat finns argument som att rikare länder inte bara har högre krav på miljöskydd, utan de har också bättre medel för att uppfylla de högre kraven) (Neumayer, 2013:82). På så vis blir svag hållbarhet ett miljöoptimistiskt paradigmsom.

Som beskrivits ovan drivs samhället i många fall av ekonomisk tillväxt och en neoliberal ekonomi är gängse. Det svaga hållbarhetsparadigmet är starkt rotat i det neoklassiska ekonomiska tankesättet genom dess antagande om naturkapitalets utbytbart, men två saker gör den svaga hållbarheten annorlunda (Neumayer, 2013:24). Dels att paradigmsoms förespråkare tar naturkapital både som en input i produktion och som en direkt källa till välfärd och inkluderar det i sina modeller, och dels, att svag hållbarhet går ifrån det ledande utilitaristiska paradigmet inom neoklassisk välfärdsekonomi, nuvärdesmaximering, till att förutsätta begränsningen i kapaciteten att tillhandahålla icke avtagande nytta måste gälla vid varje tidpunkt (ibid.). Detta visar också på att det svaga hållbarhetsparadigmet förespråkar kapitalstrategin framför systemstrategin.

Pearce, Markandya & Barbier (1989) skrev i *Blueprint for a Green Economy* att för att kunna göra ekonomier mer hållbara krävs framsteg i att värdera miljön, att redovisa naturkapitalets tjänster samt skapa incitament för miljöförbättringar. Barbier & Markandya (2013) menar att mycket har hänt sedan *Blueprint for a Green Economy* kom ut, men fortfarande behövs en

utveckling av policyer för att framgångsrikt göra ekonomier gröna. Denna inriktning kallas även för miljöekonomi eller grön ekonomi och söker vägar för att bättre inkludera ekologiska frågor i ekonomiska analyser (Wheeler & Beatley, 2009:211), samt att värdera naturtillgångar på ett korrekt sätt, göra investeringar i naturtillgångar, leta efter insatser som kan leverera ekonomisk, miljömässig och social nytta på samma gång (Le Blanc, 2011). Le Blanc (2011) menar att diskussionen kring grön ekonomi inte är ett så nytt område som man kan tro, utan att grundidéerna inom diskursen är de samma idag som för tjugo år sedan. Under tiden som paradigmet har funnits har idén omsatts i praktik i policyer, program och projekt, men idéerna har inte lyckats integrerats i det ekonomiska systemet ännu och tidigare erfarenheter har ännu saknats i diskussionen (ibid.).

Miljöekonomin tillhandahåller ett beskrivande ramverk för analys och använder en terminologi som är konsekvent med koncept som kapital och välfärd som är kända inom befintliga ekonomiska och politisk-ekonomiska teorier av ekonomisk tillväxt och ekonomisk utveckling (Purvis & Granger, 2004:18). Miljöekonomi är baserad på en modifierad neoklassisk ekonomisk modell där miljön är integrerad i det ekonomiska systemet (ibid.). Det betyder att utveckling anses hållbar när det finns en balans mellan vinst och förlust så att lagret av kapital inte minskar (ibid.).

2.5 Stark hållbarhet

2.5.1 Paradigmet

Stark hållbarhet är ett icke-utbytbarhetsparadigm som omfattar paradigmet för svag hållbarhet, men lägger till ytterligare krav (Neumayer, 2013:25). Inom detta paradigm är svag hållbarhet bättre än den traditionella neoklassiska ekonomin, men långt ifrån vad som behövs för att uppnå hållbar utveckling (ibid.). Stark hållbarhet är svårare att definiera jämfört med svag hållbarhet, men i paradigmet ses naturkapital som fundamentalt icke utbytbar genom andra former av kapital (Wheeler, 2010:43; Neumayer, 2013:25). På samma sätt som förespråkarna för svag hållbarhet menar på att ekonomisk tillväxt kan vara bra för miljön, menar förespråkarna för stark hållbarhet att så inte är fallet då de håller en mer miljöpessimistisk hållning (Neumayer, 2013:28,85). Om naturkapital ses som utbytbar eller inte får vida konsekvenser för hur beslut fattas kring exempelvis klimatförändringarna eller andra miljöfrågor (ibid.:46).

Inom paradigmet för stark hållbarhet efterfrågas ett paradigmskifte från neoklassisk miljö- och resursekonomi till en ekologisk ekonomi. Ekologisk ekonomi skulle omfatta neoklassisk

ekonomisk teori med dess betoning på en effektiv fördelning av resurser, men ovanpå detta lägga kriterier om en mellan generationer rättvis distribution och en optimal omfattning av makroekonomin (Sabau, 2009; Neumayer, 2013:28). Makroekonomins omfattning handlar om att se det ekonomiska systemet som en del av det globala ekologiska systemet (Purvis & Granger, 2004:16; Neumayer, 2013:28) och på så sätt förändra det ekonomiska perspektivet från en helhet till en del av något större.

Det handlar alltså om relationen mellan den mänskliga ekonomins skala och biosfärens skala, eller om man så vill den naturliga ekonomin (Daly, 1993; Purvis & Granger, 2004:16). Om den mänskliga ekonomins skala växer sig för stor i förhållande till biosfärens skala hotar den inte bara sin egen hållbarhet, utan även biosfärens hållbarhet. Därför är den ultimata förutsättningen för hållbar utveckling att den mänskliga ekonomins skala inte får överskrida den kritiska nivån, som är densamma som planetens kapacitet att upprätthålla det ekonomiska delsystemet, eftersom biosfärens hållbarhet då hotas (Costanza et al., 1997:7; Purvis & Granger, 2004:16). Eftersom förespråkare av ekologisk ekonomi ser naturkapital, realkapital och humankapital som komplement snarare än fullgoda substitut anser de att en nedgång i naturkapital inte kan försvaras helt av stigande humankapital och realkapital (Purvis & Granger, 2004:16). Generellt sett har ekologisk ekonomi en mindre tilltro till marknader och har en större skepticism gentemot att ekonomier är kapabla till att inkludera miljö- och sociala faktorer, därför försöker förespråkare inom denna diskurs finna nya verktyg och tekniker för att kunna balansera sociala, miljömässiga och ekonomiska objektiva (Wheeler & Beatley, 2009:211).

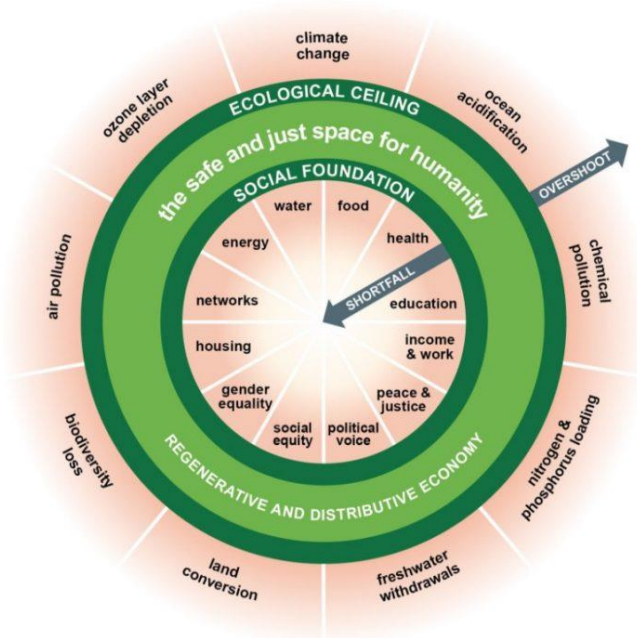
2.5.2 Förespråkare och alternativ

En av de största förespråkarna för stark hållbarhet var Herman E. Daly och hans bok om steady-state-ekonomier kan ses som en markering av grunden för stark hållbarhet (Neumayer, 2013:25). Dalys steady-state-ekonomi har, såsom beskrivet ovan, en konstant skala som varken utplånar bortom dess generativa kapacitet, eller förorenar miljön bortom dess absorberande kapacitet (Daly, 1993). Den icke-växande ekonomin är inte statisk, utan är kontinuerligt upprätthållen och förnyad som ett steady-state delsystem i dynamisk balans med sin miljö. Daly (1993) påpekar att ekonomin i sin fysiska dimension är ett delsystem av jordens ekosystem som är begränsat, icke-växande och stängt. Ekonomin lever därför av miljön på samma sätt som ett djur gör, genom att ta in användbart råmaterial och energi för att sedan ge tillbaka skräpmaterial och energi (ibid.).

Jackson (2009) menar också att vi bör röra oss ifrån det konsumtionsdrivna samhället (ibid.:81). Västland består av våra möjligheter att blomstra som människor inom ekologiska och ändliga gränserna av vår planet (ibid.:102). Enligt honom finns det inte någon makroekonomi för hållbarhet, men det finns ett tydligt behov för en, snabbt som kan ge västland utan tillväxt. Han menar fortsatt att investeringar behövs mer nu än någonsin, men inte för att stimulera än högre nivåer av konsumtion i framtiden, utan för att bygga ny infrastruktur, påverka övergången till förnybar energi och för att förmedla viktiga miljömål och sociala mål (ibid.:81).

En teoretisk modell som hamnar under det starka hållbarhetsparadigmet är doughnut-ekonomier som Kate Raworth i en Oxfamrapport har lagt fram (Raworth, 2012). Teorin bygger på att det ska finnas en social och rättvis grund i samhället för alla människor samt att planetära gränser ska utgöra ett miljömässigt tak.

Mellan den sociala grunden och det miljömässiga taket är det sedan tänkt att mänskligt och planetärt välmående är försäkrat och att det är inom detta utrymme, format som en munk, som utveckling ska och kan ta plats, se figur 1. Att lyckas ta samhällsutvecklingen till utrymmet mellan de båda gränserna är en utmaning eftersom det är komplext då de sociala och planetära gränserna är beroende av varandra (ibid.).

Figur 1. Kate Raworths doughnut-ekonomi illustrerad med en tänkt social grund bestående av mänskliga rättigheter och det miljömässiga taket baserat på planetära gränser. Innanför dessa gränser i ”munken” finns ett säkert och rättvist utrymme för mänskligheten. Källa: Kate Raworth, 2017.

Ett sista exempel är cirkulär ekonomi som är ett alternativ till en linjär ekonomi (Cradlenet, u.å.). Linjär ekonomi är idag den rådande normen i näringslivet och går ut på systemet producera – förbruka – kasta bort (ibid.). Cirkulär ekonomi å andra sidan är en ekonomi som omvandlar material till användbara produkter och tjänster, det vill säga en kontinuerlig cykel av material, samtidigt som den allt mer bygger på förnybara energikällor (Liu, 2009; Webster, 2013). Det kräver att ekonomiska aktiviteter, enligt det naturliga ekologiska systemet, måste organisera materialet i cirkulationsprocessen av resurser – produktion – förnybara resurser

(Liu, 2009). Detta kan innebära att hela det ekonomiska systemet och processen av produktion och konsumtion kan avge lite eller inget avfall, jämfört med den traditionella ekonomin som bygger på ett enkelriktat flöde av energi (ibid.).

2.6 Ekonomisk tillväxt och försiktighetsprincipen

De två hållbarhetsparadigmen ger olika syn på hur ekonomisk tillväxt ska hanteras och det är idag inte möjligt att säga vad som är rätt eller fel. Ekonomisk tillväxt kan vara antingen bra eller dålig för miljön och miljömässiga konsekvenser till följd av ekonomisk tillväxt är snarare en empirisk fråga än en teoretisk (Neumayer, 2013:87). Historiskt sett finns några fall som verkar visa på att miljöförbättringar sammanfallit med högre inkomster, men det går inte att lita på att ekonomisk tillväxt ska bota miljöproblemen. Huruvida man tror att ekonomisk tillväxt kommer att vara välgörande eller skadlig för miljön i ett längre perspektiv, förblir just en fråga om tro (ibid.:97). Det finns olika sätt att hantera osäkerheten kring ekonomins påverkan på miljön.

Den neoklassiska ingången bygger på traditionella miljövärderingar som leder till att kostnader och nyttor av en viss aktivitet förändras (Neumayer, 2013:107-8). Kritiken mot den neoklassiska ingången är att den är otillräckligt för att hantera problematiken kring risk, osäkerhet och kunskapsbrist (ibid.:102). Ett alternativ som läggs fram är försiktighetsprincipen. Denna princip innebär att omedelbara åtgärder rättfärdigas för att motverka allvarliga, men osäkra hot (Purvis & Granger, 2004:251), då kunskapsbrist inte får användas till att skjuta upp eller försumma kostnadseffektiva åtgärder (Malmquist, u.å.). Förstört naturkapital kan därför förhindras genom förebyggande åtgärder innan det finns definitiva vetenskapliga bevis för att en mänsklig handling orsakar problem (Neumayer, 2013:109). Skillnaden mellan synsätten är därför huruvida försiktighetsåtgärder mot ett möjligt hot vidtas eller inte. Antingen rättfärdigas åtgärder för att motverka ett problem, eller också ses kunskapsbristen och osäkerheten som en ursäkt till att undvika eller skjuta upp åtgärder (Purvis & Granger, 2004:288).

2.7 Hållbar stadsutveckling

Delegationen för hållbara städer lyfte i en rapport fram 15 hinder för hållbar stadsutveckling där flera av dessa har en direkt koppling till ekonomiska prioriteringar och finansiering (SOU 2011:01/2012/66:11). Ett problem som kan uppstå är att planering med ett begränsat projektfokus kan dominera över helheten och en långsiktig planering och ett annat problem är

att kortsiktiga ekonomiska intressen ofta får företräde över miljöfrågor och kvalitetsfrågor (SOU 2011:01/2012/66). En hållbar stadsplanering syftar till att skapa ett samhälle som kan existera både i nuet, men som samtidigt kan stå sig in i framtiden (Jensen, 2006).

En av anledningarna till att den allmänna planeringen ofta leder till en ohållbar framtid är att den inte visar tillräcklig hänsyn till helhetslösningar (Jensen, 2006).

Alla värden i en stad eller ett samhälle går inte att värdera i ekonomiska termer SOU (2011:01/2012/66). I en hållbar stadsutveckling måste därför också stadslivets omätbara värden ingå i förändringsprocessen och utgöra en del i de förslag som arbetas fram (ibid.). Om detta ska lyckas krävs en planeringskultur där omätbara värden tas om hand tidigt i processen (ibid.). I verkligheten får dock ekonomiska intressen ofta företräde över miljöfrågor och kvalitetsfrågor. I kommunerna har också en upphandlingskultur utvecklats där lägsta pris nästan alltid vinner då det finns krav på effektivitet samt risk för överklagande vilket i sin tur leder till att hållbarhetskrav tonas ned (ibid.). En företeelse som visar på ekonomiskt fokus i stadsutvecklingen i Sverige är det som kallas för entreprenörsurbanism (Franzén, Hertting & Thörn, 2016). Förutsättningar för entreprenörsurbanismens förverkligande är partnerskap och bred samverkan med tillväxtsekonomisk inriktning då det är en förutsättning för att utveckla varumärket och sälja staden (ibid.:368). Franzén et al. (2016) undersöker bland annat Göteborg och Stockholm där de finner att entreprenörsurbanism existerar.

Det finns och har funnits många olika typer av fokus i samhällsplaneringen, men inget fokus handlar specifikt om hur man kan tänka kring ekonomin. De andra två hållbarhetsdimensionerna, den ekologiska och sociala, har däremot haft ett större fokus och synliggjorts i olika stadsutvecklingsprojekt (Wheeler, 2010). Ett exempel på detta är stadsdelen Solarsiedlung i Freiburg i Tyskland där en studie gjordes kring hur olika narrativ och förfaranden skapas och efterlevs i stadsdelen (Freitag, Gössling & Mössner, 2014). Det är i denna studie tydligt att planerare och politiska beslutsfattare har fokuserat på de ekonomiska och ekologiska aspekterna av hållbarhet och i hög grad utelämnat sociala aspekter och därmed de lokala invånarna. Trots detta ses området som ett gott exempel på hållbar utveckling. Freitag et al. (2014) menar att trots politisk och offentlig debatt samt vetenskaplig forskning med fokus på best practice-modeller för hållbar stadsutveckling poängterar delaktighet och samförstånd i planeringsprocessen försummar de ändå lokala invånare. Ekonomiska vinster med mindre energiåtgång och solpaneler kommer inte hyresgäster till gagn då ägarna behåller den vinsten för sig själva och ändå tar ut höga hyror, vilket har lett till att området bebos av höginkomsttagare med hög utbildning. Samtidigt som

Solarsiedlung ses som ett gott exempel och en modell att ta efter skiljer sig denna modell från invånarnas dagliga liv och därmed hur levnadssätt implementeras (ibid.).

Om rättvisa och miljö ska ha samma ställning som ekonomiska mål i det politiska systemet måste påverkan av ekonomiskt intresse minskas (Wheeler, 2010:139). Gränser kommer att behöva sättas för makten av rikedom och stora företag så att de inte kan fånga in statliga institutioner till att tjäna sina egna syften (ibid.). I detta arbete måste planerarna spela en mycket aktiv roll (ibid.:37). Men detta kan anses vara svårt då Nilsson (2001:94) fann i sin studie att planerare visar på en osäkerhet inom det samhällsekonomiska området då de berör få ekonomiska faktorer. Osäkerheten kring ekonomiska frågor bland planerare i kommuner kan anses vara en brist eftersom ekonomiska intressen ofta ställs emot ekologiska och sociala (ibid.:95). Nilsson (2001:94) pekar vidare på att det kan framhållas att en ekonomisk utveckling med en god arbetsmarknad är grundläggande för kommunerna och att ekonomisk hållbarhet på så sätt har politiskt företräde framför de ekologiska och sociala hållbarhetsdimensionerna. En anledning till planerarnas osäkerhet inom den ekonomiska dimensionen troligen är att det har låg kunskapsnivå i samhällsekonomi och en annan anledning är att ekonomisk hållbarhet är svår att beskriva (ibid.:95-100). I den fysiska planeringen lägger planerarna stor vikt vid miljöfrågor, men de ser att den fysiska planeringen har en indirekt samverkan med de ekonomiska och sociala hållbarhetsdimensionerna (ibid.:102). Detta genom de fysiska strukturernas koppling till invånarnas sätt att leva i förhållande till samhällsekonomin. Planerarna verkar se en närmare koppling mellan fysisk planering och ekologisk hållbarhet än mellan fysisk planering och den ekonomiska och sociala dimensionen (ibid.:103). Anledningen till detta kan vara att de ekologiska aspekterna är naturvetenskapliga och kan på så sätt beskrivas mer konkret och därigenom ger de större möjligheter till att motivera den ekologiska dimensionen i en planeringsprocess (ibid.). Trots det får ekologiska aspekter ofta stå tillbaka för ekonomiska intressen när det finns konkurrens om markområden, också sociala aspekter har svårare att kostnadsberäknas i jämförelse med näringslivets önskan om attraktiva lägen (ibid.:145).

Tahvilzadeh, et al. (2014) lyfter fram hur Västra Götalandsregionen och Göteborgsregionen bland andra förhåller sig till den ekonomiska dimensionen i hållbar utveckling. De beskriver hur Göteborgsregionen har en ansats som tyder på svag hållbarhet då tolkningen fokuserar på den ekonomiska dimensionen och hur negativa ekologiska samt sociala effekter kan motiveras genom ekonomiska vinster och kompensation (ibid.:4). Det finns dilemman mellan att föra fram och diskutera förhållningssätt som är kritiska mot det dominerande tillväxtstänkandet

och att samtidigt underordna sig en fortsatt tillväxtpolitisk inriktning (ibid.:29). Rapporten menar att organisationer som sätter ekonomisk utveckling och konkurrenskraft i främsta rummet verkar ha getts ett stort inflytande på vilken inriktning samarbetet ska ha samt vilka mål och medel som är lämpliga. Oavsett om detta gjorts avsiktligt eller ej så har organisationernas dominans bidragit till att regionen landade i en svag tolkning av hållbarhetsbegreppet där spänningen mellan ökad tillväxt och hållbarhet inte uppmärksammas tillräckligt (ibid.:48).

2.8 Summering

Teorikapitlet visar på att det finns en komplexitet i den ekonomiska dimensionen som kan förstås och hanteras på olika sätt beroende på om ekonomin ses som ett eget fristående system, eller som ett delsystem i det globala ekosystemet. Eftersom det saknas en konsensus kring vad ekonomisk hållbarhet är och hur den ekonomiska dimensionen ska hanteras i stadsutvecklingsprojekt finns det svårigheter i att få ekonomi och hållbar stadsutveckling att samexistera.

Det är därför av intresse att förstå ekonomin och dess förhållande till miljön, att ekonomisk aktivitet bygger på ett nyttjande av naturresurser och hur en oförsiktig användning kan leda till en försämrad kapacitet att generera materiell produktion i framtiden. Samtidigt är ekonomisk produktion även beroende av kunskap som kan skapa ett större värde av samma naturliga input och på så sätt är kunskapsuppbyggnad nödvändig för en hållbar tillväxt. De två övergripande diskurserna, svag respektive stark hållbarhet, bidrar med olika strategier och perspektiv till att se på ekonomisk tillväxt, kapital och hållbar utveckling.

Det sista avsnittet i kapitlet gav några olika, men konkreta, exempel på hur den ekonomiska dimensionen har hanterats i olika fall eller vilka effekter ekonomi kan ha på olika projekt. Tanken är att detta kapitel ska kunna utgöra en grund till att hantera den här studiens resultat samt bidra med ett sammanhang.

3. Metod

3.1 Inledning

Studien har gjorts kvalitativt i form av en fallstudie av projekt som fått medel från Delegationen för hållbara städer inom satsningen ”ekonomiskt stöd till utveckling av hållbara städer” (Delegationen för hållbara städer, u.å.a). Materialet som studien bygger på har samlats in genom samtalsintervjuer och dokumentstudier. Studien genomfördes under januari-maj 2017. Nedan följer en redogörelse för hur studien genomfördes, hur urvalet av informanterna gått till, hur intervjuerna gick till och vilka frågor som ställdes, samt hur materialet har bearbetats och analyserats.

3.2 Metodval

3.2.1 Kvalitativ metod

Studiens angreppssätt är kvalitativt då målet är att skapa en djupgående och detaljerad bild av hur den ekonomiska dimensionen berörs och upplevs i stadsutvecklingsprojekt. Kvalitativa studier kännetecknas av en induktiv ansats då det finns ambitioner om att utveckla en teori jämfört med en deduktiv ansats som innebär att studien är teoritestande (Bryman, 2016:21-33). Den induktiva ansatsen speglas i att studien startade med teoridrivna frågor (Herbert, 2010) då ett intresse för ämnet väcktes av tidigare studier som visar att det saknas kunskap kring hur den ekonomiska dimensionen i hållbarhetsbegreppet ska hanteras i konkreta fall (Nilsson, 2001; Wheeler & Beatley, 2009; Wheeler, 2010; SOU 2011:01/2012/66). Även om studien började med en teoretisk ingång har det funnits en öppenhet för det insamlade materialet och vid flera tillfällen har teorin utökats och bearbetats efter att ny empiri samlats in, vilket är ett viktigt förhållningssätt till teorin enligt Herbert (2010).

3.2.2 Fallstudiedesign

Arbetet gjordes i form av en flerfallstudie av kommunala stadsutvecklingsprojekt. Fallstudier lämpar sig väl för att kunna göra en detaljerad undersökning av ett enskilt exempel då det resulterar i sammanhangsberoende kunskap inom det givna fältet (Flyvbjerg, 2006).

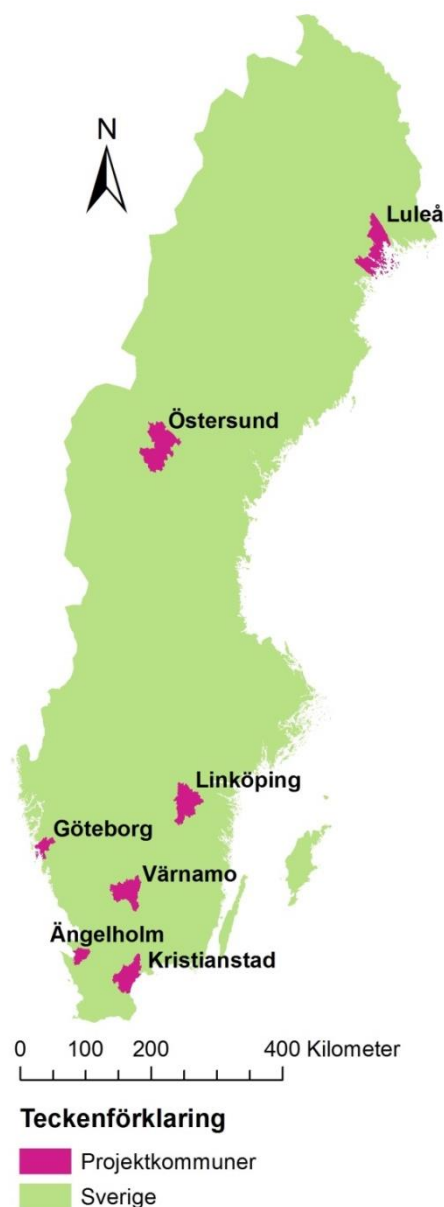
Fallstudier möjliggör en avgränsning av studien till ett mindre antal fall, vilket bidrar till att empiri med tillräckligt djup och bredd kan samlas in, vilken det sedan är möjligt att uttala sig om (Herbert, 2010). I den här studien är det frågan om och hur kommunala stadsutvecklingsprojekt berör den ekonomiska dimensionen i hållbarhetsbegreppet som står i centrum och det är inom detta område som studien kan bidra med kunskap.

Fallstudien gjordes genom att välja ut stadsutvecklingsprojekt som studerades djupgående genom dokumentstudier och samtalsintervjuer med informanter.

3.3 Urval av projekt och informanter

För att kunna studera om och hur den ekonomiska dimensionen i hållbar stadsutveckling berörs inom olika kommunala projekt som syftar till hållbar utveckling gjordes ett strategiskt urval. Urvalet baserades på alla projekt som fått stöd av Delegationen för hållbara städer (Delegationen för hållbara städer, 2012) eftersom dessa bör syfta till att bidra till hållbar utveckling, samt att det finns dokumenterat material att följa upp eftersom de rapporterat in till Boverket. Av alla projekten valdes de projekt ut som drevs av kommuner för att möjliggöra jämförelser av arbetssätt, regleringar med mera. Samtidigt skulle projekten vara på en stadsdelsskala samt vara avslutade. De projekt som inte matchade dessa kriterier sorterades därför bort.

Projekten som valdes ut var tio till antalet och skiljer sig i förhållande till vilken nivå i planeringsprocessen de berör, hur stora kommuner och hur långt de kommit vidare efter att projektet rapporterades in till Boverket. En fördel med att använda dessa projekt är att de har gjort en kontinuerlig dokumentation som gör det möjligt att studera förändringar som skett inom projektet, samt att det fanns kontaktpersoner tillgängliga. Det slutliga urvalet gjordes baserat på geografisk spridning bland projekten eftersom fyra av de tio projekten hade gjorts i Skåne. Därför valdes tre av dessa bort och studien utgick därefter från sju projekt, från Kristianstad i söder till Luleå i norr, se figur 2. Det ansågs vara svårt att kunna hantera fler än sju fall i studien eftersom varje fall är tänkt att studeras med ett djup och tar tid att sätta sig in i.

Figur 2. Karta över Sverige och kommunerna som projekten i studien gjorts i.

De projekt som studerats efter den sista urvalsomgången presenteras nedan i tabell 1 tillsammans med namn på de informanter med vilka samtalsintervjuerna gjorts.

Tabell 1. En översikt över vilket projekt som gjorts i respektive kommun, samt vilka informanter som har intervjuats.

Kommun	Projektname	Informant(er)
Kristianstads kommun	NÖ Vilan – vitaliserande stadsutveckling i Kristianstad Vattenrike	Susanne Weidemanis Daniela Duljan Krizanec
Ängelholms kommun	Hållbarhetscertifiering av stadsdelar i mindre kommuner – ett pilotprojekt	Lena Åström
Värnamo kommun	Hållbar stadsutveckling – Protsjöområdet	Frida Fälth
Göteborgs stad	Centrala Älvstaden – vision och strategi	Hanna Areslätt
Linköpings kommun	Klimatfaktorer som verktyg vid byggandet av Vallastaden	Marie Hägglund
Östersunds kommun	Storsjöstrand den kreativa stadsdelen	Bengt Gryckdal
Luleå kommun	Hållbar stadsdel i Luleå	Lena Bengtén

Informanterna är personer som är väl insatta i projekten och har varit med i det under en längre tid. I första hand kontaktades projektens kontaktpersoner utifrån dokumenten som skickats till Boverket för rapportering. I flera fall var dessa även projektledare för projekten. Några av dessa personer hade bytt jobb sedan projekten avslutats, men med hjälp av en kontakt på Boverket kunde personerna lokaliseras och de kontaktades via mail. Samtliga tackade ja till att medverka i en intervju. Urvalet gjordes efter kriteriet centralitet då det är sannolikt att de besitter mest samlad information om respektive projekt (Esaiasson, Gilliam, Oskarsson & Wängnerud, 2012:258).

3.4 Intervjuer

3.4.1. Intervjuguide

För att få ut mest möjligt av intervjuerna sattes en intervjuguide ihop, se bilaga 1, för att kunna få ut svar som kunde bidra till att besvara studiens frågeställningar. Frågorna formulerades utifrån studiens syfte och frågeställningar samt befintlig teori kopplade till dessa. Frågorna strukturerades under olika teman. Teman som behandlades var: 1) projektet

och hållbar stadsutveckling, 2) projektet och den ekonomiska dimensionen, 3) projektet och dess koppling till staden, kommunen och omvärlden, 4) resultat av projektet samt 5) projektet och stödet från Delegationen för hållbara städer. Under varje tema formulerades uppföljningsfrågor och direkta frågor. Uppbyggnaden av intervjuguiden gjordes för att göra det möjligt att få ut informanternas egna tolkningar av vad som är viktigt i frågorna, men även för att möjliggöra att de tar med sådant som är viktigt för studiens syfte, vilket är rekommenderat av Esaiasson et al. (2012:264-7). Sammanlagt innehöll intervjuguiden 22 frågor, varav 16 hade uppföljningsfrågor. Detta kan tyckas mycket, men uppföljningsfrågorna var till för att kunna kontrollera att relevanta ämnesområden inom respektive tema kommenterades och de ställdes inte om informanten själv inte besvarade dem inom ramen för de mer övergripande frågorna.

3.4.2 Samtalsintervjuer

Intervjuerna gjordes i form av samtalsintervjuer eftersom denna metod gör det möjligt att ta del av oväntade svar, samt att ställa extra följdfrågor och kunna gå på djupet i de olika fallen genom interaktion med informanterna (Esaiasson et al., 2012:251-2). Innan intervjuerna gjordes skickades de teman som beskrevs ovan till informanterna för att de skulle kunna se vad intervjun skulle handla om och ha möjlighet att förbereda sig.

Intervjuerna gjordes med projektledare för de sju projekten under fyra veckor, den 23/2-16/3 2017. Alla intervjuer utom den med projektledaren för Luleå kommuns projekt gjordes på plats med informanterna. Intervjun med L. Bengtén i Luleå genomfördes via telefon då Skype inte var tillgängligt, och att resa hade tagit mer tid än vad som ansågs motiverbart. Vid de flesta andra tillfällena gjordes intervjuerna på informanternas arbetsplatser, men vid ett tillfälle gjordes intervjun på ett café. Projektet i Kristianstad hade två projektledare, en på varje delaktig förvaltning, och därför medverkade båda vid en och samma intervju för att komplettera varandra. Detta gjorde de efter eget önskemål. Varje intervju tog mellan en och två timmar att genomföra och samtliga spelades in efter informanternas samtycke till detta.

Intervjuerna började med en introduktion för vad intervjun skulle handla om och vad den skulle användas till samt några inledande frågor som kunde öppna upp för samtal. Detta gjordes för att informanterna skulle känna sig bekväma med situationen. Därefter ställdes frågorna i intervjuguiden, men på vilket sätt detta gjordes anpassades efter situationen så att samtalet kunde flyta på så bra som möjligt. Då informanterna gled in på ett ämne som skulle

avhandlas senare kunde frågorna byta plats istället för att behöva be informanterna att avbryta sig eller upprepa sig.

Oftast kunde intervjuerna ske i lugn och ro, men ett undantag var intervjun med projektledarna för projektet i Kristianstad som gjordes på ett café i Malmö där det var ljud och rörelse under hela intervjun. En analys över hur situationerna kan ha påverkat vilken information som framkommit gjordes. Eftersom intervjuerna har handlat om projekt som informanterna är stolta över gjordes bedömningen att miljön inte haft någon större inverkan då det vid alla intervjuer har varit enkelt att få till ett samtal med informanterna. Under intervjuerna fanns också en medvetenhet om att från intervjuarens sida bibehålla ett öppet sinne för att minimera risken att tolka svaren i förhållande till tidigare tillgodogjord kunskap. Detta innebar att intervjuaren i minsta möjliga mån ställde ledande frågor, utan istället lät informanterna förtydliga vad de menade med sina svar om något var otydligt.

3.5 Dokumentstudier

De dokument som har analyserats är ansökan om att få ekonomiskt stöd från Delegationen för hållbara städer, fördjupad version av ansökan och den slutrapport som skickats in till Boverket för respektive projekt. I de fall då informanterna har hänvisat till ytterligare dokument som svar på en eller flera frågor under intervjun har också dessa granskats för att hitta denna information som efterfrågats. Dokumenten har analyserats systematiskt genom att kartlägga tankestrukturer som har att göra med den ekonomiska dimensionen i projekten. Det är en vanlig metod för att kunna beskriva eller klargöra en aktörs tankestruktur, eller för att kunna klassificera texters innehåll (Esaiasson et al., 2012:211). Denna metod ansågs passande eftersom studien syftar till att ta reda på om den ekonomiska dimensionen har hanterats i stadsutvecklingsprojekt och på vilket sätt det i så fall har gjorts. Texternas innehåll har också granskats kritiskt för att försöka se om det finns skillnader mellan hur den ekonomiska dimensionen berörs i texterna jämfört med vad som framkom under intervjuerna.

3.6 Materialbearbetning

Efter varje intervju transkriberades det inspelade materialet för att textmaterialet sedan skulle kunna läsas igenom noggrant för att kunna upptäcka sådant som inte uppmärksammades först (Crang, 2005). Materialet kategoriserades och kopplades till forskningsfrågorna.

Informationen som framkom genom intervjuerna stämde av med de dokument som studerats

och fick komplettera dessa genom triangulering som är ett sätt att stärka studiens trovärdighet (Baxter & Eyles, 1996:514).

Resultatkapitlet grundar sig på skriftligt material som producerats av de olika projekten (som har skickats till Boverket för dokumentation och uppföljning) samt på det transkriberade intervjumaterialet. När resultatkapitlet var färdigt skickades det ut till de informanter som hade tackat ja till att läsa igenom och se så att informationen stämmer. Denna kontroll av materialet är också ett sätt att ge studien trovärdighet (Baxter & Eyles, 1996).

4. Resultat

4.1 Kapitlets struktur

I detta kapitel kommer först de studerade projekten presenteras för att ge en bakgrund till vad för typ av projekt det är och vilka förutsättningar som de har haft. Efteråt följer en genomgång i vilken utsträckning den ekonomiska dimensionen i hållbarhetsbegreppet har berörts samt på vilket sätt det har gjorts i projekten. Detta görs genom att se hur man i projekten har förhållit sig till och upplevt begreppet hållbar stadsutveckling och hållbar ekonomi, samt om olika hållbarhetsdimensioner har definierats och i så fall på vilka sätt.

4.2 Projektbeskrivningar

4.2.1 Upplägg

Nedan följer korta beskrivningar av projekten som förklarar vad som har varit de huvudsakliga målen i projekten, samt relevanta geografiska förutsättningar på platserna, alternativt information om vilket stadie i planeringsprocessen som varit gällande för projektet. Projekten presenteras i geografisk ordning från Kristianstad i söder, till Luleå i norr.

4.2.2 Kristianstads kommun

Vilans strandäng är ett område där det idag finns lite småhandel, lättare industri och bostäder (personlig kommunikation, 15 mars 2017). Kommunen vill utveckla området till ett bostadsområde i det stads-, stations- och naturnära läget som ger goda förutsättningar för en hållbar stadsstruktur (Kristianstads kommun, 2016:11). Området är lämpligt för en blandad och förtätad stadsutveckling med zoner för natur- och bebyggelseutveckling nära Helge å (ibid.). Projektet i Kristianstad hade som mål att skaffa en gemensam syn på vad önskan var att göra med området (personlig kommunikation, 15 mars 2017). Detta gjordes genom att ta fram en vision och ett verktyg som utgår från kommunens förutsättningar genom vilket det är möjligt att värdera hur olika projekt bidrar till en hållbar stadsutveckling (Kristianstads kommun, 2016).

4.2.3 Ängelholms kommun

I Ängelholm finns en önskan om att bygga en hållbar och attraktiv stadsdel i stationsområdet (personlig kommunikation, 8 mars 2017). Området är en central punkt i Ängelholms tätort där stationsområdet utgör en knutpunkt för kollektivtrafiken samt ligger i anslutning till Kronoskogen med strand och hav (Ängelholms kommun, 2016). Idag står området mestadels

tomt, det är outnyttjat och där finns parkeringsytor och tomma ytor (personlig kommunikation, 8 mars 2017). Projektmålet har varit att det ska utvecklas en ny attraktiv stadsdel i Ängelholm som ska integreras i den gamla bebyggelsen men ändå ha en attraktiv gestaltning och att det stationsnära läget ska tas tillvara på (ibid.). Detta gjordes genom att ta fram en värdeplan med sju fokusområden för hållbarhet som utgör en gemensam målbild för hållbarhetsarbetet i stationsområdet (Ängelholms kommun, 2016). Värdeplanen är färdig och nu arbetas en handlingsplan fram som ska konkretisera i detalj vad som menas med det som står i värdeplanen (personlig kommunikation, 8 mars 2017).

4.2.4 Värnamo kommun

Prostsjöområdet i Värnamo där projektet genomförs är ett centrumnära område som idag består av skogsmark (Värnamo kommun, 2016). Området har en mindre sjö, Prostsjön och ligger på några minuters gångavstånd från centrum (ibid.) I omgivningarna finns bland annat våtmark, badplatser, camping och skolor (ibid.). Projektet hade som mål att skapa förutsättningar för att stadsdelen Prostsjöområdet kan utformas efter ett koncept för hållbar stadsutveckling som innebär att stadsdelen ska utvecklas socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbart (ibid.:3). Målet med projektet var också att ta fram ett miljö- och gestaltungsprogram, samt att implementera ett kravdokument för hållbart byggande (ibid.). Tanken var att höja ambitionsnivån inom områdena ny teknik, social hållbarhet, sektorsövergripande samt kunskapspridning (ibid.:5). Totalt beräknas 200 bostäder att byggas (Värnamo kommun, 2015:34), men eftersom inte alla planer är färdiga kan denna siffra komma att ändras.

4.2.5 Göteborgs stad

Centrala Älvstaden som projektet avser är de centrala delarna av Göteborg på båda sidorna om Göta Älv. De centrala delarna av Göteborg utgör även den regionala kärnan och denna ska stärkas för att också stärka Västsverige (Göteborgs Stad, 2010). Målet med projektet var att ta fram en vision och strategi tillsammans med göteborgarna och utgångspunkten i projektet var att bygga staden över älven i dialog, vilket gjorde processen till ett mål i sig självt (personlig kommunikation, 28 februari 2017). En tyngdpunkt låg också på att profilen skulle vara ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart (ibid.). Visionen och strategierna som togs fram i projektet har antagits av kommunfullmäktige och ligger till grund för det fortsatta arbetet med planering och utveckling av Älvstaden (Göteborgs Stad, 2012b). I *visionen* framkommer det att Älvstaden ska bli tillgänglig, tät, blandad och grön (ibid.). En attraktiv stadsmiljö ska skapas med bra kommunikationer, god service, arbetsplatser, bostäder och aktiviteter

samtidigt som staden utvecklas i samspel med sjöfarten och med en variation som kan motarbeta segregation och geografisk spridning (ibid.). Befintliga verksamheter, nätverk och fysiska strukturer i Älvstaden ska ges möjlighet att utvecklas ihop med det nya. I projektet framkommer det inte några exakta siffror på vad som ska byggas eftersom det är en vision som ska ligga till grund för det fortsatta arbetet i området med dess delområden.

4.2.6 Linköpings kommun

Stadsdelen som projektet har fokuserat på är Vallastaden där en bomässa ska hållas i september 2017 (Linköpings kommun, 2016). Vallastaden byggs i anslutning till universitetet och planområdet omfattar 2000 lägenheter och ytor för offentlig samt privat verksamhet (Boverket, 2014b). Målet för projektet var att ta fram ett processtöd/verktyg och en metod för kommunikation till medborgare om en hållbar, klimatsmart livsstil (Linköpings kommun, 2016). Processtödet ska kunna användas av byggherrar och planerare i kommunen. Detta gjordes samtidigt som utvecklingen av Vallastaden inför bomässan i september 2017 och därför flyter dessa projekt ihop en del.

4.2.7 Östersunds kommun

Storsjö Strand - den kreativa stadsdelen är ett projekt som avser just stadsdelen Storsjö Strand i Östersund. Det är ett av de mest strategiska utbyggnadsområdena i Östersund mellan centrala staden och Storsjön (Östersunds kommun, 2015). Stadsdelen ska utvecklas till ett nytt profilområde för staden med en helt ny stadsdel innehållande verksamheter, service, parker, torg och ca 800 bostäder. Målet med projektet var att etablera en unik och hållbar stadsdel (Boverket, 2014c).

4.2.8 Luleå kommun

Hållbar stadsdel i Luleå var ett projekt med syftet att utveckla begreppet hållbar stadsdel utifrån ett lokalt perspektiv, samt att utveckla ett verktyg för att kunna bedöma riktningen på stadsdelarnas hållbarhetsutveckling (Luleå kommun, 2013). Verktöget som togs fram används för att göra nulägesbeskrivningar i en stadsdel i förhållande till Vision Luleå 2050 och sex program som utgör Luleås Översiktsplan (ibid.). Projektet har tagit fram ett verktyg och metod för att kunna bedöma befintliga stadsdelars hållbarhet. Resultatet ligger därefter till grund för utvecklingsplaner som med hjälp av verktöget kan koppla Vision Luleå 2050 samt de sex programmen till den utvärderade stadsdelen på ett konkret sätt (ibid.). Den stadsdel som har utvärderats i projektet och som denna studie har fokuserat på är Hertsön. Hertsön är Luleås största stadsdel med ca 7000 invånare och den har omfattats av ett lokalt

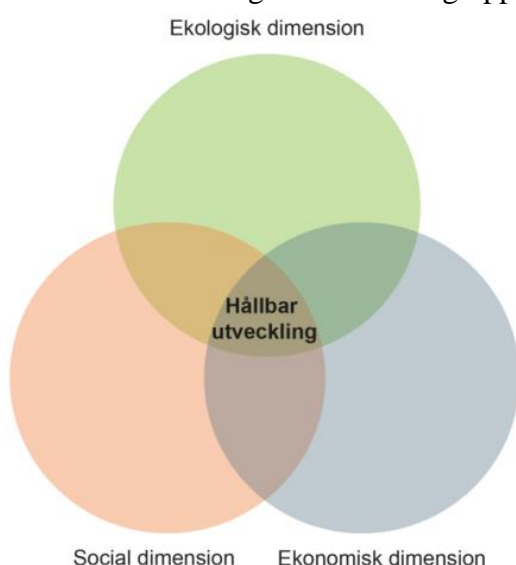
utvecklingsarbete med fokus på social hållbarhet, vilket har gjort att det finns ett engagemang för stadsdelen (Boverket, 2014a). Verktöget har använts för fler stadsdelar och även omarbetats för att passa större byar (personlig kommunikation, 3 mars 2017).

4.3 Den ekonomiska dimensionen i projekten

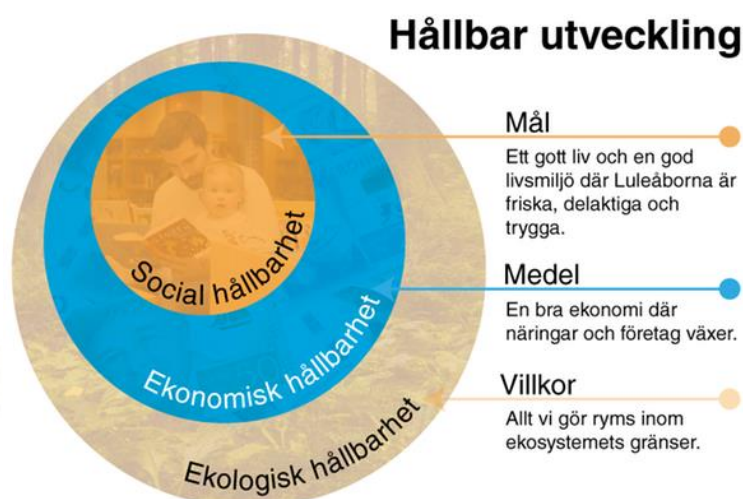
4.3.1 Hållbar (stads)utveckling i projekten

Projekten i studien har utgått från olika definitioner av hållbar utveckling eller hållbar stadsutveckling. Inte i något projekt gjordes en egen definition av begreppet hållbar stadsutveckling. I några projekt angavs olika hållbarhetsdimensioner som de tänker ska ingå i hållbarhetsbegreppet, medan det i andra projekt inte ansågs att begreppet behöver definieras utan istället ska rymma det mesta. Alla projekten som studien har gått igenom har berört den ekonomiska dimensionen i hållbarhetsbegreppet, men på lite olika sätt och i olika utsträckning.

I projekten i Kristianstad, Ängelholm, Göteborg, Linköping och Östersund ses ekonomin som en del av tre i hållbarhetsbegreppet och i dessa projekt anses det att de tre delarna ska vara jämställda. Det kan ses som de tre cirkarna, se figur 3. I projekten i Värnamo och Luleå ses istället ekonomin som ett medel för att uppnå social hållbarhet inom de ekologiska gränserna och på så sätt görs en prioritering av den sociala hållbarheten som utgör målet, medan ekonomin är medlet som ska möjliggöra de sociala målen samtidigt som utvecklingen ska ske inom de ekologiska gränserna, se figur 4. Även inom de två huvudgrupperna finns det lite olika tankar kring hållbarhetsbegreppet.

Figur 4. Hållbarhetsbegreppet, visualiserat med hjälp av tre cirklar, en för varje dimension.
Källa: Boverket, 2015.

Figur 3. Hållbarhetsbegreppet där den sociala dimensionen utgör målet, den ekonomiska medlet och ekologin utgör en gräns som inte får överskridas. Källa: Luleå kommun, 2017

4.3.2 De tre dimensionerna är lika viktiga

I projektet i Kristianstad var det definitionen med de tre cirklarna (figur 3) som var utgångspunkten i projektet, men mot slutet såg det ut som att den sociala hållbarheten seglade upp mer och mer som att det är målet, medan de andra två dimensionerna är tydliga mål eller medel och förutsättningar (personlig kommunikation, 15 mars 2017). I slutet av projektet diskuterades det därför om att modellen med de tre cirklarna kanske är ifrågasatt eftersom det sociala blir målet. Men då det var modellen med de tre cirklarna som man utgick från vid projektets start, var det den vägen som fick fullföljas eftersom det var försent att ändra sig. Det var viktigt för projektet att bryta ner hållbarhetsbegreppet till platsen, Vilans strandäng (ibid.).

I Ängelholms projekt bröts ingen av hållbarhetsaspekterna ut eftersom hållbarhet uppnås när alla tre delar samverkar (Ängelholms kommun, 2016; personlig kommunikation, 8 mars 2017). Hållbarhetsbegreppet kan ses som en bas för dialog och process för att skapa hållbar utveckling i stationsområdet och ett sådant arbete kräver kompromisser och en vilja att förändra (Ängelholms kommun, 2016). Helhetssyn och kritiskt tänkande är grunden (ibid.). Tanken är att de sju fokusområdena som tagits fram i projektet innehåller alla hållbarhetsaspekterna (personlig kommunikation, 8 mars 2017). Hållbar utveckling förutsätter ett systemtänkande och ett långsiktigt tidsperspektiv, det innebär även att alla behöver medverka (kommun, myndigheter, fastighetsägare, exploatörer, föreningar och invånare) (Ängelholms kommun, 2016). En övning tidigt i projektet gick ut på att särskilja olika hållbarhetsaspekter, men det upplevdes som väldigt svårt. Projektet har istället fokuserat på vikten av att se helheten och inte bryta ut vissa delar (ibid.).

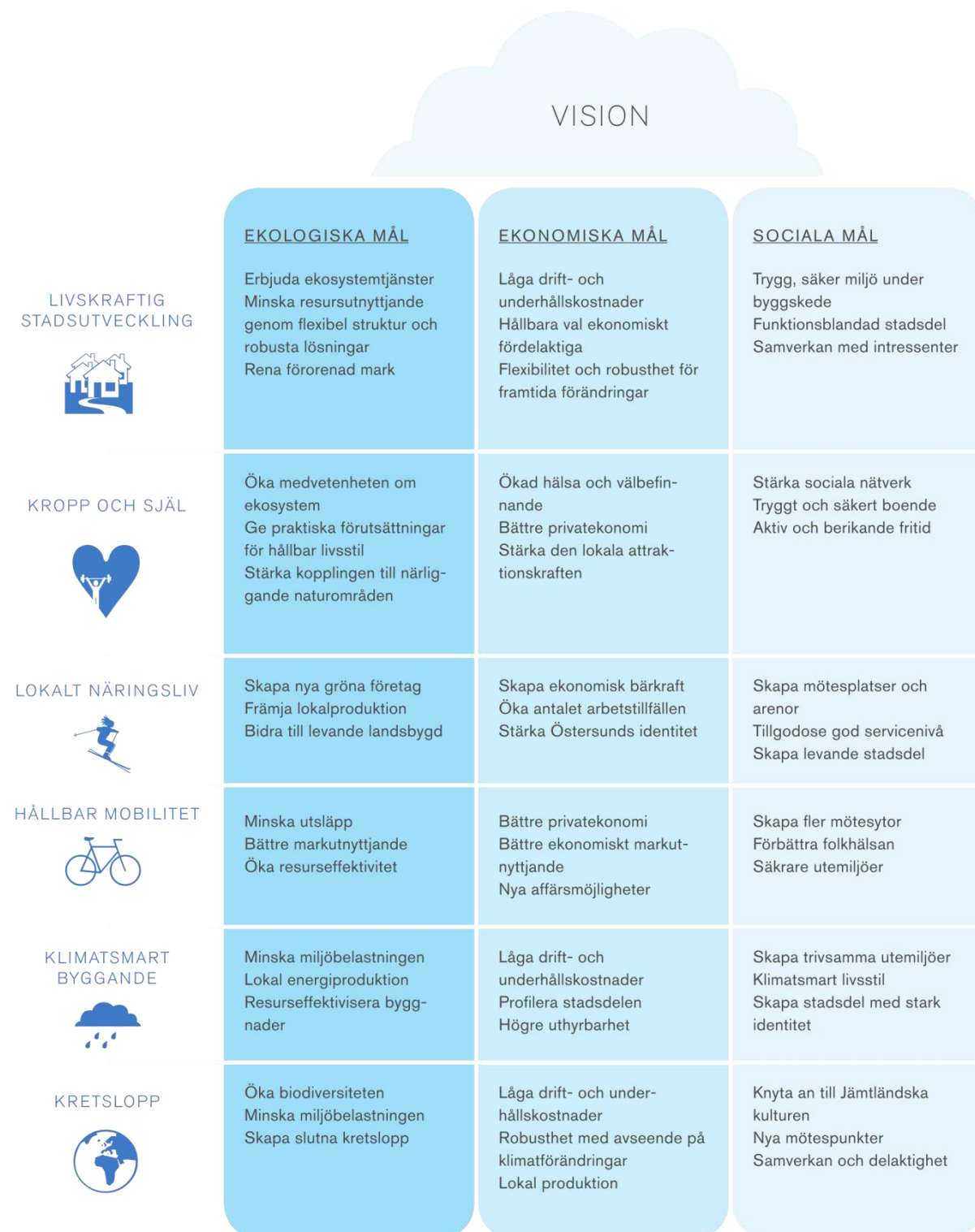
I projektet i Göteborg ägnades mycket tid åt att grota i begreppet hållbarhet (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet bröts isär och döptes om till vad som ansågs vara mer passande för Älvstaden där den egna definitionen blev *inkluderande, grön* och *dynamisk* istället (ibid.). De begreppen går att koppla till visionens tre strategier; hela staden, möta vattnet och stärka kärnan, där den sistnämnda har större tyngd på det som ses som ekonomiskt hållbart (Göteborgs stad, 2012b). Enligt H. Areslätt (personlig kommunikation, 28 februari 2017) är det den sociala profilen som är tydligast i visionen medan den ekonomiska inte alls är lika tydlig och den ekologiska är också mindre prioriterad än den sociala. Den sociala dimensionen har därför fått mer utrymme även i arbetet efter att visionen blev färdig.

I projektet i Linköping som fick stöd från Delegationen för hållbara städer har ingen definition gjorts av hållbar stadsutveckling, men M. Hägglund (personlig kommunikation, 16 mars 2017) berättar att hållbarhetsdimensionerna och hållbar stadsutveckling har hanterats tidigare i ett idéprogram (Vallastaden 2017, u.å.a) och i ett kvalitetsprogram (Linköpings kommun, 2012). Det är social hållbarhet som har varit i fokus (personlig kommunikation, 16 mars 2017) och detta framkommer i såväl idéprogram som kvalitetsprogram och tävlingsprogram för arkitekttävlingen (Vallastaden 2017, u.å.a; Linköpings kommun, 2012; Vallastaden2017, u.å.b). Utöver den sociala hållbarheten går det att tyda tankar kring ekologisk hållbarhet i såväl idéprogrammet och kvalitetsprogrammet som i tävlingsprogrammet (Vallastaden 2017, u.å.a; Linköpings kommun, 2012; Vallastaden2017, u.å.b.). Däremot framgår det inte i någon av texterna att den ekonomiska delen har tagits med i någon vidare mening. Det som kan kopplas till ekonomi är att social hållbarhet bland annat innehåller social och ekonomisk trygghet, vilket kan ses som en aspekt av ekonomisk hållbarhet (Linköpings kommun, 2012). I samma idéprogram nämns att en bra stadsmiljö kännetecknas av att människor vill bo och verka där, vilket i sin tur ger en positiv utveckling av såväl sociala som ekonomiska värden i staden. I tävlingsprogrammet står bland annat följande:

Hållbarhet ur ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv är övergripande begrepp. Alla är lika viktiga, men i praktiken förefaller det som om de ekologiska och ekonomiska dimensionerna är lättast att hantera. I utvecklingen av Vallastaden ska särskilt fokus ges den sociala hållbarheten. Social hållbarhet handlar om att bygga ett inkluderande samhälle där grundläggande mänskliga behov uppfylls.
(Vallastaden2017, u.å.b.:9)

Projektet i Östersund har inte arbetat med någon hållbarhetsdefinition eller modell, men däremot togs en vision fram som lyder: ”Visionen i Storsjö Strand är att skapa en attraktiv stadsdel baserad på lokala förutsättningar där ett klimatsmart boende och aktivt leverne är en naturlig del i alla Östersundsbornas vardag. Bo inne - lev ute” (Östersunds kommun, 2015:1). Utöver visionen har det i projektet arbetats fram sex fokusområden som anger tyngdpunkten för hållbarhetsarbetet. Till respektive fokusområde har projektspecifika detaljmål formulerats inom den ekologiska, ekonomiska och sociala dimensionen. Dessa visas i figur 5 på nästa sida. B. Gryckdal menar att social hållbarhet är knepigt (personlig kommunikation, 23 februari 2017). I projektet har ett arbete gjorts för att försöka integrera hållbarhetsdimensionerna för att undgå stuprör samt för att kunna se kopplingar mellan olika aspekter som exempelvis goda utemiljöer som samtidigt kan vara trygga och tillföra

attraktivitet i stadsdelen (ibid.). Projektet har alltså inte prioriterat någon av hållbarhetsdimensionerna och mål inom alla tre dimensionerna har preciserats för de sex fokusområdena.

Figur 5. En uppställning av de hållbarhetsmål som formulerats i Östersunds kommuns projekt. Källa: Östersunds kommun, 2013:11.

4.3.3 Den sociala dimensionen är målet

Grundtanken med hållbarhetsdefinitionen i Värnamos projekt var att hållbar utveckling utgår från det gröna, miljöaspekterna som sätter ramarna. Om ramarna överskrids är det inte längre hållbart. Den sociala delen är det som visar vilka önskningar och viljor som finns medan den ekonomiska delen avgör hur mycket som är möjligt att svara upp emot behovet av viljor och önskningar, samtidigt som de ekologiska ramarna inte får överskridas (personlig kommunikation, 9 mars 2017). Denna grundtanke var med i projektet, men projektets upplägg för att arbeta med hållbar utveckling gjordes genom tre strukturutredningar för den specifika stadsdelen. Det innebär att någon vidare definition av vad som är ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet inte definierades närmare. Strukturerna var indelade i grönstruktur, bebyggelsestruktur och trafikstruktur och i projektet är det inom dessa strukturer som hållbarhetsarbetet görs. För varje struktur gjordes ett arbete kring vad som gör respektive struktur hållbar utifrån alla tre hållbarhetsaspekterna, men hur mycket av varje aspekt som tas med i respektive struktur kan variera (ibid.). När strukturutredningarna var klara skulle de sättas samman till ett sammanhållet inriktningsbeslut.

Genom att arbeta med olika strukturområden istället för att fastna i diskussioner kring olika definitioner av hållbar stadsutveckling menar F. Fälth (personlig kommunikation, 9 mars 2017) att det var möjligt att undgå att hamna i floskler för att istället kunna hamna på marken direkt i specifika frågor. I exempelvis trafikstrukturen gjordes en samhällsekonomisk bedömning där de ekologiska, sociala och ekonomiska aspekterna viktades olika vilket resulterade i att ekologiska aspekter var viktigare än sociala och sociala aspekter var viktigare än ekonomiska och utifrån det gjordes en poängskala som användes för att bedöma olika förslag inom trafikstrukturen. I arbetet var den sociala dimensionen oftast den stora och där ser F. Fälth att den leder till behov som kanske gör att de ekologiska ramarna tänjs och hur mycket den ekonomiska delen klarar att bidra med återstår att se (ibid.).

Definitionen som använts i Luleås projekt har beskrivits som tre av varandra ömsesidigt beroende delar där den sociala hållbarheten är målet om ett gott liv, den ekonomiska hållbarheten är medlet för att kunna nå det goda livet och den ekologiska hållbarheten är ramen som utgörs av ekosystemets bärkraft (Luleå kommun, 2013). Definitionerna är generella och därför behöver begreppet också utvecklas utifrån ett lokalt perspektiv för att något ska bli hållbart (ibid.).

4.4 Precisering av den ekonomiska dimensionen

4.4.1 Definitioner

De projekt som har en definition av den ekonomiska dimensionen är projekten i Kristianstad, Värnamo och Göteborg. Definitionerna är olika för de olika projekten och presenteras nedan.

I Kristianstads kommuns projekt definierades den ekonomiska dimensionen så här:

”Ekonomisk hållbarhet kan till exempel betyda att ekonomisk tillväxt inte får ske till priset av ett segregerat och ojämnt samhälle och en förstörd miljö. Samhället bör i stället anpassas efter vad miljön och människors hälsa tål och där vi långsiktigt investerar i dessa resurser” (Kristianstads kommun, 2016:6). Definitionen av hållbarhetsaspekten benämndes också som ”[...] en ekonomisk utveckling som inte sker på bekostnad av den ekologiska eller sociala hållbarheten” (Kristianstads kommun, 2016:24). När det kommer till samordning: ”Blandade funktioner gynnar också kunskapsintensivt näringsliv och ger förutsättningar för ekonomisk tillväxt” (Kristianstads kommun, 2016:9). Den ekonomiska hållbarhetsdimensionen delades in i tre teman, tre ekonomiska hållbarhetshänsyn; samhällsekonomi, kommunal ekonomi och projektekonomi. (Kristianstads kommun, 2016:24,40). Det som workshoppen i projektet kom fram till var att ”[...] det finns potential i att arbeta med ekonomiskt hållbar stadsutveckling på ett annorlunda och mer nyanserat sätt än vad det görs idag” (Kristianstads kommun, 2016:27). I workshoparbetet framkom det också att ”[...] det var svårare för deltagarna att föreslå mål och kriterier, både i mängd och i nyskapande, än under den första workshoppen om ekologiskt hållbar stadsutveckling” (Kristianstads kommun, 2016:27).

Vid intervjun i Värnamo menade F. Fälth (personlig kommunikation, 9 mars 2017) att det inom projektet inte gjorts en definition för den ekonomiska dimensionen men att projektet landat i att se det som hushållning av resurser. I *Komplettering inför fördjupad prövning av ansökan om stöd till planeringsprojekt för hållbar stadsutveckling* beskrevs ekonomi som ”[...] vetenskapen om hur människan skapar och använder olika resurser för att tillfredsställa sina behov. Ur ett hållbarhetsperspektiv handlar det även om hur människans behov vägs mot resursens knapphet och vilka ekologiska och sociala konsekvenser användandet medför” (Värnamo kommun, 2012:3).

I projektet i Göteborg döptes den ekonomiska dimensionen om till dynamisk och begreppet inkluderar mer än projektekonomi (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Med dynamisk avses en utveckling mot en mer diversifierad och robust ekonomi som kan klara av

en dynamisk stad som kan möta en föränderlig värld (personlig kommunikation, 28 februari 2017; Göteborgs Stad, 2012b).

Upplevelsen är att det inte har varit något större fokus på den sociala hållbarheten tidigare för att den har varit svår att definiera medan det gröna finns det bra kunskap om numera, den delen har det arbetats med några år nu och ekonomin, det kunde man sedan innan (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Den har setts som projektekonomi eller företagsekonomi, men ekonomi är så mycket mer. Robusthet och hushållning, vilka är frågor som hänger tätt ihop med de andra två dimensionerna. Ekonomisk hållbarhet är en slags långsiktighet (ibid.).

De projekt som inte har gjort eller använt sig av någon definition av den ekonomiska dimensionen är projekten i Ängelholm, Linköping, Östersund och Luleå. I Luleå och Ängelholm jobbade man i projekten mer utifrån olika ämnen eller områden, där man ser att hållbarhetsdimensionerna går in på olika sätt i respektive ämne eller område. I Ängelholms kommuns projekt låg fokus på sju områden; transporter, miljö, energi, grönt, mångfald, folkhälsa och identitet (Ängelholms kommun, 2016). Anledningen till att det inte gjordes definitioner av enskilda hållbarhetsaspekter var att det i projektet ansågs viktigt att hållbarhetsaspekterna samverkar (personlig kommunikation, 8 mars 2017). Därför försökte man i projektet att inte bryta isär hållbarhetsaspekterna, utan istället prata mer generell hållbarhet, en helhet (ibid.).

I Linköpings projekt låg fokus på social hållbarhet (personlig kommunikation, 16 mars 2017). M Hägglund menar att det idag är en självklarhet att prata om ekologisk hållbarhet och nu är det den sociala och ekonomiska som kommer mer. Det ekonomiska pratas om framförallt genom att det finns en vilja att sänka byggkostnaderna som har ökat mycket. I Linköpings kommun pratas det därför om vad som går att göra åt saken eftersom dyra bostäder resulterar i att färre har råd att bo i dem. Så det är mer ekonomi än ekonomisk hållbarhet som har diskuterats i projektet (ibid.). Däremot har det varit en påkostad stadsdel där saker och ting har fått lov att kosta för att de ska bli bra. M. Hägglund tänker att ekonomisk hållbarhet är att infrastrukturen som byggs ska vara hållbar och rimlig ekonomiskt samt att det handlar om drift och underhåll kontra investering. Det är också ekonomisk hållbarhet att bygga en stad som människor vill vara i (ibid.).

En direkt definition av ekonomisk hållbarhet finns inte heller i Östersunds projekt, men däremot finns det ekonomiska mål som visades ovan i figur 5. När sedan allt material mynnade ut i en checklista så finns det kanske inte så mycket av den ekonomiska

dimensionen där, menar B. Gryckdal (personlig kommunikation, 23 februari 2017). En hel del i projektet har handlat om att det ska vara byggbart, det vill säga att det någonstans måste förhålla sig till ekonomiska realiteter (ibid.).

4.4.2 Specifika aspekter

Projektet i Ängelholm, Värnamo, Göteborg, Linköping och Östersund definierade inga specifika aspekter inom den ekonomiska dimensionen. I Luleås projekt gjordes det på sätt och vis eftersom det verktyg som togs fram innehåller flera ämnen och indikatorer för vad som är hållbarhet i en specifik stadsdel. Men ingen indikator är enbart ekonomisk hållbarhet utan istället är indikatorerna utvalda för att de är mixade och för att det inte är möjligt att bara lyfta ut en del av hållbarhet, därför har nästan alla indikatorer en ekonomisk dimension (personlig kommunikation, 3 mars 2017).

Som nämnts tidigare delades den ekonomiska hållbarhetsdimensionen upp i tre delar i Kristianstads projekt. Det gjordes eftersom det uppmärksammades att det är olika beroende på projekt när det pratas om hållbarhet och ekonomi; någon tänker bara ur ett samhällsperspektiv, medan någon annan bara tänker projektekonomi eller nationalekonomi (personlig kommunikation, 15 mars 2017). Det finns ett behov av medvetenhet kring i vilken box man befinner sig i när man pratar om ekonomisk hållbarhet (ibid.). Det handlar om att medvetandegöra för sig själva att man förstår att man gör olika val.

För att kunna utvärdera de olika aspekterna av den ekonomiska dimensionen formulerades stödfrågor i verktyget (Kristianstads kommun, 2016:54) och dessa kan ses som mer specifika aspekter på ekonomisk hållbarhet. Aspekterna eller stödfrågorna till respektive del anges nedan i figur 6.

Utvärderingsblad - Ekonomiskt hållbar stadsutveckling

UTVÄRDERING AV **ENSKILDA PROJEKT/ÅTGÄRDER/IDÉER** PÅ VILANS STRANDÄNG

PROJEKTNAMN:	BYGGHERRE/SÖKANDE:	
FASTIGHETS BETECKNING:		
9. SAMHÄLLSEKONOMI		SAMLAD VÄRDERING:
a. Hur påverkar projektet de identifierade ekosystemtjänsterna på platsen?	Värdering:	Argument:
b. Använder projektet möjligheten att skapa engagemang och sysselsättning på platsen?	Värdering:	Argument:
c. Bidrar projektet till en robust och flexibel struktur på platsen?	Värdering:	Argument:
10. PROJEKTEKONOMI		SAMLAD VÄRDERING:
d. Vilka kvaliteter bidrar till indirekta värdestegringar för projektet?	Värdering:	Argument:
e. Bidrar projektet med stadsmässiga kvaliteter som har betydelse för hela området och för staden?	Värdering:	Argument:
f. Hur säkras en realistisk och kostnadseffektiv realisering av planen?	Värdering:	Argument:
11. KOMMUNAL EKONOMI		Samlad värdering:
g. Hur förhåller sig projektet till den existerande infrastrukturen? <ul style="list-style-type: none"> • El och värme • VA • Kretslopp • Vägar och trafik 	Värdering:	Argument:
h. Hur har projektet förankrats lokalt på platsen? Har någon form av dialog föregått projektet eller är någon sådan inplanerad?	Värdering:	Argument:

Figur 6. Utvärderingsbladet med olika kriterier för ekonomiskt hållbar stadsutveckling i Kristianstads projekt uppdelat i samhällsekonomi, projektekonomi och kommunal ekonomi. Källa: Kristianstads kommun, 2016:56.

4.5 En problematisk dimension

4.5.1 Upplevelse av den ekonomiska dimensionen

De projekt där man tyckte att den ekonomiska dimensionen var svår att hantera jämfört med den sociala och ekologiska dimensionen är projekten i Kristianstad, Värnamo, Göteborg och Luleå (Kristianstads kommun, 2016; personlig kommunikation, 9 mars 2017; personlig kommunikation, 28 februari 2017; Luleå kommun 2013). I projekten i Ängelholm, Linköping och Östersund uttrycktes inte några svårigheter med att veta vad den ekonomiska dimensionen är, men det är inte heller i de projekten tydligt vad den ekonomiska dimensionen är (personlig kommunikation, 8 mars 2017; personlig kommunikation, 16 mars 2017; personlig kommunikation, 23 februari 2017).

I några projekt trodde man från början att den ekonomiska dimensionen skulle vara den enklaste aspekten av hållbarhet (Boverket, 2014c; personlig kommunikation, 15 mars 2017; personlig kommunikation, 28 februari 2017). I Värnamo har den ekonomiska dimensionen varit statisk i projektet för att man inte riktigt har fått grepp om den (personlig kommunikation, 9 mars 2017). I Göteborg och Kristianstad däremot har bilden av ekonomisk hållbarhet breddats under projektets gång (personlig kommunikation, 28 februari 2017; personlig kommunikation, 15 mars 2017). Uppfattningen gick från att se ekonomin som något lätt, bara pengar, till att få lärdom om att det är mer komplext (personlig kommunikation, 15 mars 2017).

När det handlar om ekologisk eller social hållbarhet finns det kunskap om vad det är, men när det kommer till den ekonomiska är det otydligt vad det betyder eller innebär, samt var ansvaret ligger. I Kristianstad var det svårt att identifiera vem i den egna organisationen (kommunen) som värnar om den ekonomiska hållbarheten, det är ingen som har de frågorna på sitt bord som handlar om långsiktighet och hållbarhet (personlig kommunikation, 15 mars 2017). Kommunen ses som en organisation och då är det en ekonom som ser på de bitarna och det är kortsiktigt. Det var däremot inga problem att få in experter från den egna organisationen när det handlade om ekologisk eller social hållbarhet. Det innebar att det var enklare att skaffa material kring den ekologiska och sociala dimensionen till verktyget, än för den ekonomiska dimensionen där det blev svårare att fylla upp med material på samma sätt. Däremot får ekonomin en jättestor roll när arbetet väl ska påbörjas eftersom det måste kunna visa på en ekonomi som ska gå ihop för att få klartecken att börja (ibid.). Också i Luleås slutrapport till Boverket framkommer det att svårigheterna i projektet framförallt har handlat

om begreppet ekonomisk hållbarhet för en stadsdel och att man i projektet inte har funnit de mest relevanta indikatorerna som skulle kunna ge en rättvisande bild av den dimensionen (Luleå kommun 2013). Den ekonomiska frågan kanske borde hamna i ett större övergripande skede som i exempelvis *Fördjupad översiktsplan för Värnamo* (personlig kommunikation, 9 mars 2017). Också i Linköpings projekt är det osäkert var hållbar ekonomi ligger. I projekten har man den lilla ekonomin, projektekonomin och att det ska gå att genomföra som har stått i fokus, inte den samhällsekonomiska (personlig kommunikation, 16 mars 2017 Linköping). Att det är svårt med den ekonomiska dimensionen i Vallastaden beror på att projektet är uppdelat mellan kommunen och Linköpingsexpo AB (det kommunala bolaget) vilket gör att kommunen mest ser på infrastrukturen medan Linköpingsexpo AB ser på byggandet med byggherrarna (personlig kommunikation, 16 mars 2017). De ekonomiska frågorna hamnar därför lite emellan. M. Hägglund funderar också på om det kanske inte tas så stor hänsyn till ekonomin på miljö och samhällsbyggnadsförvaltningen, det kanske är en slags politisk avvägning som gjorts någon annanstans (ibid.).

Upplevelsen i Göteborgs projekt var att den ekonomiska hållbarheten ofta begränsas till projektets ekonomi, att det måste gå ihop, men det är bara ekonomi, inte ekonomisk hållbarhet (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Det finns en större långsiktighet i ekonomisk hållbarhet och den hänger ihop med den sociala hållbarheten väldigt tydligt, exempelvis eftersom det nu arbetas mot visionens definition av ekonomisk hållbarhet, *dynamisk*, genom täthet, en stor mix och regionala funktioner så som sjukhus (ibid.). Också i Värnamos projekt påpekas det att den ekonomiska dimensionen alltid måste ses tillsammans med den sociala (personlig kommunikation, 9 mars 2017). I både Värnamos och Göteborgs projekt ses ekonomisk hållbarhet som något större än projektekonomi (personlig kommunikation, 9 mars 2017; personlig kommunikation, 28 februari 2017).

L. Bengtén menar att det är svårt att resonera om det ekonomiska perspektivet som kommun och att det är lättare att göra det som ett företag där vinst är huvudrubriken (personlig kommunikation, 3 mars 2017). Samtalet om ekonomisk hållbarhet är svårt, det blir en krock. Den ekonomiska hållbarheten jobbar med kronor och ören och försöker därför koka ner vad det betyder i ett och samma mått för allting. Den delen finns inte för social och ekologisk hållbarhet, men samtidigt finns försök till att göra socioekonomiska analyser och beräkna värdet av ekosystemtjänster. Det är ganska hopplöst att göra så och det är nog till den ekonomiska sidans nackdel. Hur man ska tänka kring den ekonomiska dimensionen diskuteras

hela tiden i kommunen, pengarna är hela tiden närvarande i bakgrunden så det är svårt att besvara (ibid.).

Den ekonomiska dimensionen är otydlig också i Östersund där ekonomin på något sätt kommer in när värderingar och beslutsfattande görs, men den nämns inte lika tydligt som de andra två dimensionerna (personlig kommunikation, 23 februari 2017). I Göteborgs visionsarbete var det möjligt att diskutera om hållbar ekonomi, den robusta, dynamiska och långsiktiga, men i nästa projekt som ska arbeta mot visionen, där ställs man inför en annan ekonomi som handlar om att det här ska gå runt (personlig kommunikation, 28 februari 2017). L. Bengtén fortsätter att peka på att det ekonomiska systemet dominerar, men det som är möjligt att göra är att lyfta fram de andra två dimensionerna samt att visa att det ekonomiska påverkar dem (personlig kommunikation, 3 mars 2017).

I Ängelholm försökte man i projektet se en helhet, men en roll för ekonomin kunde urskiljas. Exempelvis kan det ha att göra med att det ska bli ett visst antal bostäder på en viss yta för att det ska bli kostnadsmässigt effektivt (personlig kommunikation, 8 mars 2017). Det kan också handla om att visa vilka värden det kan medföra för fastighetsägare och markägare att satsa på hållbarhet (ibid.). I värdeplanen förklaras det att det är viktigt att se till både kostnader och nyttor för att ha ett långsiktigt helhetsperspektiv i hållbarhetsarbetet (Ängelholms kommun, 2016). Kommunen behöver inte bara se till kostnader som utbyggnaden av stationsområdet leder till utan kan även väga det mot vad kommunen får tillbaka i form av attraktivt område, stationsområdets varumärke och i form av olika sociala värden (ibid.). Att förklara hur ekonomiska vinster kan uppstå i ett längre perspektiv var något som lyftes fram i flera projekt (personlig kommunikation, 8 mars 2017; personlig kommunikation, 15 mars 2017; personlig kommunikation, 9 mars 2017). Det kan exempelvis göras genom att väga skötselbehov mot investeringar (personlig kommunikation, 9 mars 2017). H. Areslätt menar att det är kommunen som kan ta risker eftersom kommunen har en längre tidshorisont än privata bolag (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Kommunens roll lyftes också fram av F. Fälth som tänker att det kan vara den stora vinningen att tydliggöra att det som kommun går att acceptera att det kostar mer inledningsvis, men att det kanske blir billigare i längden (personlig kommunikation, 9 mars 2017). I Kristianstads projekt pratades det om att det borde finnas en hållbarhetsekonom på kommunen som kan försöka sätta pengar på det som tjänas in på lång sikt, exempelvis att folk mår bättre och vistas ute. Det blir viktigt att visa på att en investering som är dyr idag kan leda till mindre kostnader i det långa loppet genom att investeringen exempelvis dämpar effekterna av klimatförändringarna så att exempelvis

kostnaderna för dagvattenhanteringen sjunker (personlig kommunikation, 15 mars 2017). När politikerna ska göra ett val mellan olika alternativ får de inte bara med sig det kortsiktiga ekonomiska, utan också vad det innebär i övrigt när det framgår vad alternativen innebär ur ett längre perspektiv. Om det finns en önskan om att få igenom något som är kostsamt, men som blir bra för området på sikt, då är det bra om det går att visa på de ekonomiska fördelarna på sikt (personlig kommunikation, 15 mars 2017). Frågan om ekonomisk lönsamhet i förhållande till hållbara lösningar lyftes också fram i Östersunds projekt där följande skrevs:

[...] Många hållbara lösningar undermineras idag av systemfel i exempelvis byggbranschen där det inte lönar sig för byggföretag att investera i lösningar som i ett livscykelperspektiv sänker miljöpåverkan. I Storsjö Strand kommer aktörerna stimuleras. Att samarbeta för att förlänga tidhorisonter och premiera långsiktigt ekonomiskt tänkande. För att identifiera de flaskhalsar som finns för ekonomiskt hållbara lösningar i fallet Storsjö Strand kommer projektet inledas med en utredning och analys av olika ekonomiska systemförändringar som kan göras för att fördela den ekonomiska vinst som uppstår senare under en byggnads livscykel till aktörer som är med i tidiga skeden. (Boverket, 2014c)

4.5.2 Om ekonomisk hållbarhet kan mätas

Inte i något projekt har ekonomisk hållbarhet mätts och i många fall anses det vara en svår fråga. Genom intervjuerna framkom det ändå att det i några projekt anses vara möjligt att mäta ekonomisk hållbarhet, medan det i andra projekt inte anses möjligt, eller också så finns det en skepsis mot en sådan typ av mätningar.

I Kristianstads och Värnamos projekt tror man att det går att mäta ekonomisk hållbarhet, men att det är svårt (personlig kommunikation, 9 mars 2017; personlig kommunikation, 15 mars 2017). I Kristianstad menar man att det är som med beräkningar för olika evenemang där det görs beräkningar för besökare som äter på restaurang med mera som gör att det blir plus för kommunen, men det är inte alltid som de stämmer. Det känns osäkert (personlig kommunikation, 15 mars 2017). I Värnamos projekt menar F. Fälth att det går att räkna på ekosystemtjänster, men att det är viktigt att tydliggöra hur beräkningarna görs samt att de görs likadant om två eller flera beräkningar ska jämföras (personlig kommunikation, 9 mars 2017). Det är mastigt och det är lätt att siffran blir en sanning, men det är ofta till för att politikerna ska få det lättare att fatta beslut (ibid.). I Göteborg görs mätningar i projekten som följer visionsarbetet (vision Älvstaden) för att mäta och följa upp resultat, men mätningarna genom framtagna parametrar görs mer mot hur väl arbetet kopplar till strategierna i visionen (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Vidare säger H. Areslätt att försök till att

måttätta ekonomisk hållbarhet görs, men att det är svårt. I Luleås projekt har socioekonomiska analyser och ekosystemtjänster nämnts, men frågan där är om det är bra att koka ner allt i ett och samma mått (personlig kommunikation, 3 mars 2017).

De projekt där det inte anses vara möjligt att mäta ekonomisk hållbarhet är projekten i Linköping och Östersund (personlig kommunikation, 16 mars 2017; personlig kommunikation, 23 februari 2017). Vad skulle vara en lagom nivå på kostnad för en stadsdel (personlig kommunikation, 16 mars 2017)? Hur kan man mäta det? Vad hade man behövt jobba för? Det är ju inte samma sak som att beräkna projektekonomin eller exploateringsekonomin (personlig kommunikation, 23 februari 2017). I Ängelholms projekt har frågan om det är möjligt att mäta ekonomisk hållbarhet inte diskuterats.

4.5.3 Ekonomiska vinster, kompensation för negativa ekologiska och sociala effekter?

I Kristianstads projekt var syftet med verktyget som togs fram att den ekonomiska dimensionen inte ska få företräde (personlig kommunikation, 15 mars 2017). Om man använder sig av verktyget ska det inte vara möjligt att kunna kompensera med ekonomiska vinster för negativa ekologiska och sociala effekter, för om man förstör för de andra två delarna blir det inte hållbart. Verktyget kan fungera som en varningsklocka då det är möjligt att se vad som är bra i projektet, och vad det finns mindre om och då tas ställning till om projektet ska gå vidare ändå eller om något ska förändras, men det ska inte gå att göra en ekonomisk prioritering utan att man märker det (ibid.). En hållbar samhällsekonomi handlar om ekosystemtjänster, sysselsättning på platsen, robust och flexibel struktur med mera, och om dessa aspekter får ge vika för ekonomisk vinning då blir det smalt, bara ekonomisk vinning, men det är inte ekonomisk hållbarhet.

I Värnamos projekt menar man att det går att kompensera med ekonomiska vinster till viss del (personlig kommunikation, 9 mars 2017). Om det är ekonomiskt hållbart då finns det beräkningar som visar att även om något annat påverkas negativt är ändå de fördelar som kommer till större och då får det ses som att det är en ekonomiskt hållbar utveckling även om det innebär att något annat faller. Men ekonomisk hållbarhet kan också vara att räkna ut vad som är ekologiskt och socialt hållbart. Man skulle kunna se ekonomisk hållbarhet som ett verktyg för att bedöma om det är ekologiskt och socialt hållbart. Däremot har man inte tagit det på det viset i det här projektet, utan det har varit tankesättet, men sedan har det inte pratats i de termerna utan det har varit mer hands on på området och fokus på det (ibid.).

I Linköpings och Östersunds projekt kan man inte svara generellt för kommunen. I projektet Vallastaden görs det troligen inte några avkall eftersom det ska vara ett skyltfönster för Linköping samt en bomässa och målet är att det ska vara socialt hållbart (personlig kommunikation, 16 mars 2017). Det har valts att satsas här. Detsamma menar B. Gryckdal i Östersund att i just Storsjö Strand-projektet går det inte att kompensera med ekonomiska vinster, utan i det projektet har en bra nivå arbetats fram (personlig kommunikation, 23 februari 2017).

I Luleå är svaret att det går helt emot hållbarhetstanken, men att den krassa verkligheten är sådan ibland (personlig kommunikation, 3 mars 2017). Men det skulle aldrig vara möjligt att ha det som mål eller uppgift (ibid.). Hur man ställer sig till frågan i projekten i Ängelholm och Göteborg är oklart.

4.5.4 Konfliktområden

Flera av projekten hålls på en övergripande nivå och i dessa har man ännu inte konkretiserat i detalj vad som ämnas göras med stadsdelen. I dessa projekt har man inte stött på några större konflikter utan detta anses vara något som dyker upp när definitioner och olika dokument ska konkretiseras.

Konfliktområden togs upp lite mer i projektet i Göteborgs stad där det finns reflektioner kring att målkonflikter behöver lyftas lite mer på en övergripande nivå eftersom det blir en verklighet i senare projekt. Om inte avvägningarna har gjorts på en övergripande nivå, då blir det ett problem i nästa steg istället (personlig kommunikation, 28 februari 2017).

Målkonflikter finns alltid när stadsutveckling ska ske i komplexa miljöer och det brukar handla mer om konflikter mellan olika fackområden så som trafik och bostadsbebyggelse, än om konflikter mellan de tre hållbarhetsdimensionerna (ibid.). I projektet i Värnamo gjordes avvägningar mellan olika aspekter genom så kallade hållbarhetsbedömningar (personlig kommunikation, 9 mars 2017). Det finns även konflikter mellan exempelvis social och ekonomisk hållbarhet. Ett exempel från Luleå kommun är att det finns en önskan om att konsumtionen ska öka för att handeln ska må bra. I Haparanda har fått IKEA till staden, vilket är bra ekonomiskt, men hela Haparanda centrum har påverkats negativt, det är inte längre en mötesplats (personlig kommunikation, 3 mars 2017).

4.6 Ekonomisk tillväxt

4.6.1 Projekten i förhållande till ekonomisk tillväxt

Flera informanter menar att ekonomisk tillväxt inte har berörts i projekten, men att det är något tydligt inom många andra delar av kommunerna. I flera av projekten kopplas ekonomisk tillväxt ihop med befolkningstillväxt i kommunerna. Det nämns också av flera informanter att politikerna ser positivt på eller prioriterar ekonomisk tillväxt.

De projekt där ekonomisk tillväxt inte har använts som begrepp är projekten i Kristianstad, Ängelholm och Värnamo (personlig kommunikation, 15 mars 2017; personlig kommunikation, 8 mars 2017; personlig kommunikation, 9 mars 2017). I Kristianstads projekt pratades det dock om att området skulle bli ett besöksmål, det skulle göra det värt att komma till Kristianstad för att se det här området och då blir det indirekt ekonomisk tillväxt eftersom det blir lite mer snurr (personlig kommunikation, 15 mars 2017). I Luleås projekt har ingen ställning tagits till om ekonomisk tillväxt är önskvärt, L. Bengtén (personlig kommunikation, 3 mars 2017) tycker att det är ett problematiskt begrepp som sådant. Sett till verktyget som togs fram i Luleås projekt så finns aspekten arbetstillfällen när det gäller ekonomisk tillväxt, men då ligger fokus på antal arbetstillfällen och inte fler företag. Då blir det en viktig social fråga också, så det finns skillnader i hur det pratas om det. Ofta sägs det bara tillväxt, men det som menas är ekonomisk vinst (ibid.).

I Göteborgs projekt däremot är tillväxt tydligt i visionen och något som ska eftersträvas, vilket även är tydligt i den regionala strategin för Göteborgsregionen som trycker på att kärnan måste stärkas för att regionen ska växa (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Hela värdestrategin *Stärka kärnan* i visionen anspelar på tillväxt (Göteborgs Stad, 2012b; personlig kommunikation, 28 februari 2017). Också i Linköpings projekt ses tillväxt som något önskvärt, kommunen vill bli fler invånare så att Linköping kan gå från att vara en liten stad till en liten medelstor stad och det finns planer på att göra centrum större (personlig kommunikation, 16 mars 2017). B. Gryckdal (personlig kommunikation, 23 februari 2017) visar på att det finns ekonomiska mål i visionen. Det ska skapas nya affärsmöjligheter, stadsdelen har profilerats och den ska få fler att komma till Östersund. Den inriktningen tyder på tankar om att ekonomisk tillväxt är något önskvärt.

Förutom i Östersunds projekt kopplar även projekten i Ängelholm och Värnamo ekonomisk tillväxt till befolkningstillväxt. I Ängelholm är tanken att kommunen ska få fler medborgare och att staden ska växa så någon form av tillväxt eftersträvas ändå (personlig kommunikation,

8 mars 2017). F. Fälth (personlig kommunikation, 9 mars 2017) menar att uppdraget att bygga ut staden med Prostsjön är tillväxt i sig och att det ska göras utifrån den sociala hållbarhetsaspekten att det ska byggas ut för människan. Det blir tillväxt eftersom det kan flytta in fler invånare, men det är också ekonomisk tillväxt eftersom det som finns förädlas och förstärks (ibid.). L. Bengtén (personlig kommunikation, 3 mars 2017) pekar på att det ofta finns starka mål om befolkningstillväxt så att det kommer in mer pengar till kommunens kassa, men att det samtidigt kostar för en kommun att ha fler invånare. Det vore intressant att veta om det finns en brytpunkt för när det är ineffektivt med en viss befolkningens mängd.

4.6.2 Ekonomisk tillväxt och politikerna

I Kristianstad, Värnamo, Göteborg och Östersund framkommer det av informanterna att politikerna ser positivt på ekonomisk tillväxt. I Kristianstad menar informanterna att det beror på att det är det som kommunen har för ögonen (personlig kommunikation, 15 mars 2017). Att det finns en sådan anda och att det inte är något konstigt. Det är något man aldrig skulle förneka eller göra något som inte skulle gynna ekonomisk tillväxt. Det finns alltid en önskan om att öka befolkningen och behålla sina medborgare i staden, att de ska hitta arbete och få liv i staden och inte pendla ut till andra orter (ibid.).

F. Fälth (personlig kommunikation, 9 mars 2017) pekar också på att det finns tydliga direktiv från kommunen i stort och ett inriktningsområde i en pågående översiktsplan ska vara att stå bakom en hållbar ekonomisk tillväxt och då i betoningen hållbar att den inte ska vara utanför den ekologiska dimensionen. I Östersund menar B. Gryckdal (personlig kommunikation, 23 februari 2017) att tillväxt är något önskvärt i kommunen i stort, men att tillväxt inte får ske till vilket pris som helst. Exempelvis har det har röstats nej till en urangruva (ibid.).

4.6.3 Konkurrens mellan städer

I alla projekt utom i projektet i Luleå visar informanterna på att projekten eller de färdigutvecklade områdena kan fungera som goda exempel, skyltfönster, utgöra besöksmål, locka investeringar och på så sätt bidra till både befolkningstillväxt och ekonomisk tillväxt. På så sätt kan projekten ses som en del i tävlan mellan städer om både invånare och investeringar. F. Fälth (personlig kommunikation, 9 mars 2017) uttrycker en viss försiktighet då hon menar att det även handlar om att hitta en balans eftersom det inte går att bara öka. L. Bengtén (personlig kommunikation, 3 mars 2017) menar att det är svårt att se projektet på den nivån eftersom projektet är avgränsat till en specifik stadsdel för att utveckla den efter de

behov som finns där. Däremot ser hon att det finns kopplingar till konkurrensen mellan städer i stadens översiktsplan.

4.7 Alternativa ekonomiska synsätt

På frågan om projekten har tänkt på eller pratat om alternativa ekonomiska synsätt som inte handlar om nyliberalism och tillväxt framkom lite olika svar bland projekten. I projekten i Kristianstad, Ängelholm, Linköping och Luleå har alternativa ekonomiska synsätt inte behandlats. I Kristianstads projekt nämndes cirkulär ekonomi i en workshop, men det var inget som togs vidare i arbetet samt att det pratades om att ekosystemtjänster i sig skulle kunna vara ett sätt att prata ekonomi; vad är det för tjänster vi köper av naturen och vad kostar det (personlig kommunikation, 15 mars 2017)? Luleå menar att om något alternativ har diskuterats så är det deras alternativ som har gjorts i projektet, där det har handlat om ett kommunperspektiv och inte nationalekonomi, det handlar om en budget i balans (personlig kommunikation, 3 mars 2017). Som med tillväxt, att i verktyget prata om arbetstillfällen istället för fler företag. Det är den sociala dimensionen som är den viktiga för kommunen eftersom den kommunala verksamheten till 95 % handlar om barn, äldre, funktionshindrade osv. Då fungerar inte den traditionella hållbarhetsmodellen där de tre delarna är lika mycket värda, för det är social hållbarhet i fokus (ibid.).

De projekt där alternativa synsätt har diskuterats helt eller delvis är i projekten i Värnamo, Göteborg och Östersund. I Värnamos projekt fanns lite diskussioner om grönstrukturen när det pratas om kompensation, då behövs det vetskap om värdet på det som försvinner (personlig kommunikation, 9 mars 2017). Det har funnits prat om att använda sig av grönytefaktor, att det kan vara ett bra sätt att beräkna utan att prata om pengar och istället utgå från att om området blir av med detta, kräver man att få in detta istället. I Göteborgs projekt fanns det istället en del funderingar kring hur långsiktiga investeringar ska göras eftersom någon behöver satsa pengar (personlig kommunikation, 28 februari 2017). Men det finns inga riktiga modeller. Slutligen i Östersunds projekt diskuterades byggemenskaper som innebär att privatpersoner går ihop och bygger för sin egen skull, istället för att kommunen säljer marken till en byggherre som tar ut maxvinst, men då behöver markanvisningarna brytas ner i mindre bitar (personlig kommunikation, 23 februari 2017).

5. Analys

5.1 Kapitlets struktur

I detta avsnitt behandlas först i vilken utsträckning och på vilket sätt den ekonomiska dimensionen har berörts i projekten som studerats för att sedan komma in på problematiken med den ekonomiska dimensionen. Problematiken diskuteras här i förhållande till bakgrund och teori som presenterades i kapitel 1 och 2. Hur den ekonomiska dimensionen har berörts i projekten analyseras sedan utifrån de svaga och starka hållbarhetsparadigmen för att kunna diskutera projektens möjligheter att bidra till hållbar stadsutveckling. Slutligen görs en ansats till att försöka diskutera hur den ekonomiska dimensionen bör hanteras i arbetet för hållbar stadsutveckling.

5.2 Den ekonomiska dimensionen i projekten

5.2.1 Ekonomin i hållbarhetsbegreppet

Av resultatet framgår det att den ekonomiska dimensionen berördes i alla projekt, men i olika utsträckning och på olika sätt. Begreppet hållbar stadsutveckling definierades inte i något av projekten, men i alla projekt förhöll man sig ändå till begreppet på något sätt och såg ekonomi som en del av detta. Det är i huvudsak två synsätt kring den ekonomiska dimensionen som framkom i projekten. Det första synsättet är att se ekonomisk hållbarhet som en jämställd del med ekologisk och social hållbarhet. Det vill säga att hållbar stadsutveckling kan beskrivas med hjälp av tre cirklar, och hållbarhet uppnås där de tre delarna sammanfaller. Det andra synsättet som återfanns i projekten var det där den sociala hållbarheten utgör målet för stadsutvecklingen och den ekologiska hållbarheten ramarna medan den ekonomiska hållbarheten utgör medlet för att uppnå de sociala målen inom de ekologiska ramarna.

Det andra synsättet påminner om Raworths (2012) teori om doughnut-ekonomier. Likheterna finns i att se den ekologiska dimensionen som en gräns inom vilken utveckling måste ske samt att ekonomi ses som ett medel för att ta utvecklingen dit man har tänkt. Skillnaderna ligger i att man i projekten uttrycker att det sociala är målet medan Raworth (2012) menar att den sociala hållbarheten ska utgöra en grund med mänskliga rättigheter för alla människor. Det är mellan en miniminivå av sociala aspekter samt en övre gräns satt utifrån ekologiska aspekter som ett hållbart samhälle kan existera (Raworth, 2012). Samtidigt kan den sociala dimensionen anses vara ett mål i doughnut-ekonomier också eftersom det kan anses vara ett mål att alla människor ska ha mänskliga rättigheter som uppfyller grundläggande behov. Om

det i projekten handlar om att skapa ett så bra samhälle som möjligt för människan inom de ekologiska ramarna skulle Raworths (2012) doughnut-ekonomier kunna vara ett alternativ att titta på för att ge stöd åt nya tankesätt kring den ekonomiska dimensionen eftersom det då skiljer sig en del från det som är gängse idag med tillväxt i fokus.

En analys som har låtit sig göras är att i flera av de projekt som tillämpat det första synsättet (där man menar att hållbar stadsutveckling inkluderar tre dimensioner som ska samverka) har man senare rört sig mer mot att den sociala dimensionen är det som får ligga i fokus. Det handlar framför allt om projekten i Kristianstad, Göteborg och Linköping. I Kristianstad började man i projektet diskutera om modellen med de tre cirkelarna var ifrågasatt eftersom den sociala blev allt starkare som mål. Anledningen till att man inte lämnade den definitionen berodde på att det inte fanns tid i projektet att ändra arbetssätt och utformningen av verktyget som togs fram. I Göteborg blev dragningen åt den sociala tydligt i visionsdokumentet där den sociala dimensionen tar störst plats. Även om det i projektet hade funnits tankar om att de tre dimensionerna ska finnas med på lika villkor, blev resultatet ett annat. I Linköping likaså, det finns dokument som tyder på att alla tre hållbarhetsdimensionerna ska finnas med, men fokus i projektet var social hållbarhet.

Projektens fokus på social hållbarhet, oavsett om det var planen från början eller det som blev resultatet, är intressant att diskutera i förhållande till studien i Solarsiedlung i Tyskland där den sociala dimensionen bortprioriterades till förmån för ekologiska och ekonomiska resultat (Freytag et al., 2014). Tvärtom visas det i flera projekt på ett behov av att låta den sociala dimensionen utgöra målet, men att det ska uppnås inom ekologiska gränser. Ekonomins roll däremot är inte lika tydlig för personerna i projekten och det stämmer överens med Nilssons (2001) resultat där hon kom fram till att planerare visar osäkerhet inom det samhällsekonomiska området då få ekonomiska faktorer berörs. Nilsson (2001) ser det också som en brist eftersom ekonomiska intressen ofta ställs mot ekologiska och sociala intressen och hon menar att ekonomisk hållbarhet har politiskt företräde framför de andra två hållbarhetsdimensionerna.

5.2.2 Definitioner av ekonomisk hållbarhet

Även om det är två övergripande synsätt som har kunnat urskiljas finns det fler än två definitioner av den ekonomiska dimensionen, vilket framgår av resultatet där definitionerna som gjorts i projekten i Kristianstad, Värnamo och Göteborg presenterades. Bland de tre projekten som har definierat ekonomisk hållbarhet, finns alltså tre olika definitioner.

Samtidigt saknas en definition av ekonomisk hållbarhet i fyra av projekten och anledningarna till det skiljer sig också åt. Något motiv till varför den ekonomiska dimensionen inte har definierats i projekten i Linköping och Östersund kan inte tydas i resultatet, men i Linköpings projekt kopplades ekonomifrågor i flera fall ihop med sociala frågor. I Östersund har den ekonomiska dimensionen inte getts något eget fokus utöver de mål som formulerades i visionen (figur 5) men i projektet har man reflekterat över att den ekonomiska dimensionen går in i de andra dimensionerna, samt att det alltid finns en ekonomisk realitet att förhålla sig till. Det kunde också tydas genom målen i figur 5 att flera mål under ekonomi kan ses som mål under antingen den ekologiska eller sociala dimensionen samtidigt som några mål under de andra två dimensionerna kan tolkas som ekonomiska mål.

I projekten i Ängelholm, Värnamo och Luleå är resonemangen liknande, nämligen att man i projekten har formulerat olika kategorier eller ämnen i vilka det finns minst en ekonomisk aspekt i var och en. Enligt informanterna i dessa projekt går det inte att separera den ekonomiska dimensionen ifrån andra delar av projektet.

Det verkar alltså vara svårt att separera den ekonomiska hållbarheten från de andra två dimensionerna i projekten. Även om man i projekten har separerat, eller åtminstone försökt, så har det resulterat i olika definitioner av den ekonomiska dimensionen. Förutom att det i projekten anses vara svårt att se på ekonomisk hållbarhet separat är det också svårt att definiera den. En intressant reflektion är att i projekten i Kristianstad och Värnamo kan ekonomisk hållbarhet anses vara definierat utifrån de andra två dimensionerna social och ekologisk. Det framgår också av projekten i studien att det finns fler oklarheter kring den ekonomiska dimensionen jämfört med den sociala och ekologiska dimensionen.

5.2.3 Specifika aspekter

När det kommer till specifika aspekter som har formulerats i projekten, var det till slut bara i Kristianstads projekt där aspekter som är tänkta att definiera ekonomisk hållbarhet har definierats. Av kriterierna för ekonomisk hållbarhet framtagna i Kristianstads projekt (figur 6) är det möjligt att för flera av dem analysera huruvida det faktiskt är ekonomisk hållbarhet man mäter med hjälp av dem. Indelningen i samhällsekonomi, projektekonomi och kommunal ekonomi gjordes för att visa på att det går att se på ekonomi ur olika perspektiv. Detta gjordes därför det är viktigt att vara uppmärksam på i vilket perspektiv man befinner sig i eftersom olika beslut kan rättfärdigas beroende på vilken skala av ekonomin man fokuserar på. När det kommer till frågorna under respektive tema kan det i flera fall vara svårt att förstå frågans

koppling till ekonomisk hållbarhet direkt. Ett exempel är frågan om projektets påverkan på ekosystemtjänsterna på platsen, den frågan skulle kunna vara ett sätt att analysera den ekologiska dimensionen. Ett annat exempel är frågan om projektet har förankrats lokalt på platsen, den frågan skulle kunna vara ett sätt att analysera den sociala dimensionen. Samma problematik kan alltså tydas här som med de formulerade målen i Östersunds projekt (figur 5) Liknande problematik kan ses i flera av frågorna i utvärderingsbladet och på något sätt visar det återigen på att den ekonomiska dimensionen är svårdefinierad samt svår att helt bryta loss från den ekologiska och sociala dimensionen.

I Luleås projekt arbetades det fram indikatorer för hållbarhet i en stadsdel, men ingen av dessa indikatorer mäter ekonomisk hållbarhet separat. Istället var tanken i Luleås projekt att ekonomisk hållbarhet ingår i alla indikatorer och att det inte går att lyfta ut en del av hållbarhet separat. Dessa resultat tyder på att det i projekten har varit svårt att definiera den ekonomiska dimensionen på ett precist sätt och detsamma går att tyda av resterande projekt också där det inte har gjorts försök till att ta fram kriterier eller indikatorer för ekonomisk hållbarhet. Bland annat gavs ett exempel av projektet i Göteborg som menar att det går att mäta och utvärdera arbetet mot strategierna i visionen för Älvstaden, men att mäta ekonomisk hållbarhet är svårt.

5.2.4 Långsiktighet kontra kortsiktighet

Vad som framkommer av projekten i Kristianstad, Ängelholm, Värnamo och Östersund är att ekonomisk hållbarhet handlar om en långsiktighet och ett förhållningssätt till ekonomin som skiljer sig från den avgränsade projektekonomin. Långsiktighet lyfts fram som en viktig aspekt också i teorin (Wheeler & Beatley, 2009:11; SOU, 2011:01/2012/66; Jensen, 2006; Wheeler, 2013) Kanske är det så att det långsiktiga perspektivet är det viktiga, och inte att fokusera på att få en så effektiv projektekonomi som möjligt. Projektekonomi var något som lyftes fram i några projekt, där man menar att det är denna typ av ekonomi som ändå har hamnat i fokus. Detta var fallet i projekten i Linköping, Kristianstad och Östersund. Också i Värnamo pratades det om betydelsen av att få projektet att gå ihop.

Det kan därför sägas att även om man i projekten har haft svårt att definiera vad den ekonomiska dimensionen är har man kommit till liknande slutsatser som i tidigare teori. Ett av problemen som lyftes fram av Delegationen för hållbara städer var just att planering med begränsat projektfokus kan dominera över helheten och den långsiktiga planeringen (SOU, 2011:01/2012/66). En av anledningarna till att det blir projektekonomin som sätts i fokus kan

vara svårigheterna för projekten att veta vad ekonomisk hållbarhet är och vem som ska ha ansvaret för den. En annan anledning kan vara att planerna som tas fram av projektmedlemmarna ska beslutas på en politisk nivå och då kommer frågan upp om vilka intressen som är viktiga för dem.

5.3 Den ekonomiska dimensionen är svår att förhålla sig till

5.3.1 Otydlighet och osäkerhet

I projekten i Kristianstad, Värnamo, Göteborg och Luleå tyckte man att den ekonomiska dimensionen var svår att hantera jämfört med den ekologiska och sociala dimensionen. Problematiken kring den ekonomiska dimensionen består bland annat av att man i projekten inte vet var ansvaret för ekonomisk hållbarhet ligger eller vad ekonomisk hållbarhet innebär exakt, samt en osäkerhet kring hur man som kommun ska förhålla sig till ekonomiska mål eftersom kommunens syfte inte är att gå med vinst på samma sätt som ett företag. I resultatkapitlet framgår det att i några projekt har också tankarna kring vad ekonomisk hållbarhet är förändrats under projektens gång, då man från början trodde att det skulle vara den lättaste dimensionen av hållbarhet, men kommit fram till att det är en svår dimension som är mer komplex.

5.3.2 Ekonomisk tillväxt

Som resultatet visar ser många kommuner och politiker positivt på ekonomisk tillväxt och det blir något som man i projekten måste förhålla sig till när det är en fråga som prioriteras av politikerna. Även om tillväxt inte varit uttalat i alla projekt finns det i de flesta projekt ett förhållningssätt som ändå tyder på att idén om ekonomisk tillväxt finns där och påverkar resonemang och utfall. I flera fall är det inget som man reflekterar över eller är kritisk till och i projekten i Göteborg och Linköping bekräftas det att ekonomisk tillväxt har varit starkt uttalat i projekten.

Att inte reflektera över idén om ekonomisk tillväxt skulle kunna bero på, som Harvey (2006) menar, att det samhälle vi lever i är naturligt för oss vilket gör att vi inte reflekterar kring vad det innebär. Detta kan även kopplas till dilemmat som presenteras av Tahvilzadeh et al. (2014) och som har att göra med att det är svårt att föra fram och diskutera förhållningssätt som är kritiska mot det dominerande tillväxtstänkandet samtidigt som man underordnar sig en tillväxtpolitisk inriktning. Detta verkar ha varit fallet för åtminstone några av projekten i den här studien. Tahvilzadeh et al. (2014) menar fortsättningsvis att det finns en risk att hamna i

en svag tolkning av hållbarhetsbegreppet när spänningen mellan ökad tillväxt och hållbarhet inte uppmärksammas tillräckligt.

Idén om ekonomisk tillväxt i projekten kan också kopplas till det som kallas entreprenörsurbanism (Franzén et al., 2016). I alla projekt utom det i Luleå finns tecken på denna företeelse som har en stark tillväxtsekonomisk inriktning. I dessa projekt finns det tankar om att marknadsföra och sprida projekten för att locka till sig både nya invånare och investerare.

Kritiska reflektioner kring ekonomisk tillväxt och det ekonomiska systemet är något som framkom i Luleås projekt. Där menar man att ekonomisk hållbarhet inte nödvändigtvis måste kopplas till ekonomisk tillväxt som sådan, utan att istället för att fokusera på exempelvis fler företag, bör fokus ligga på antal arbetsplatser vilket omvandlar frågan till en med en starkare social dimension. Det innebär att ekonomi i sig inte längre blir målet. Idén om snabb tillväxt problematiseras av Wheeler (2012) då han menar att den ger kortsiktiga fördelar men långsiktiga svårigheter.

Wheeler & Beatley (2009:211) pekar på att befintliga ekonomiska verktyg saknar ett bra sätt att ta med långsiktiga kostnader och fördelar. Detta är också något som uppmärksammades i flera projekt då det ansågs vara viktigt att hitta sätt att förklara långsiktiga vinster för exempelvis byggherrar som ska exploatera ett område. Det handlar också om att hitta sätt att motivera politiker att rösta för förslag som kan innebära en större investering eller kostnad, men som längre fram kommer att löna sig. Annars är det lätt att kortsiktiga ekonomiska intressen får gå före miljö- och kvalitetsfrågor, vilket också lyfts fram i rapporten *15 hinder för hållbar stadsutveckling* (SOU, 2011:01/2012/66). Det finns en önskan bland flera projekt om att hitta verktyg för att kunna göra rättvisande sammanlagda hållbarhetsbedömningar. Men bland annat SOU (2011:01/2012/66) menar att alla värden i en stad eller ett samhälle inte går att värdera i ekonomiska termer och därför måste stadens omätbara värden tas omhand om tidigt i planeringsprocessen. Det är viktigt att också omätbara värden får ingå i förändringsprocessen och utgöra en del i förslagen som arbetas fram i hållbar stadsutveckling (ibid.). Detta kan sägas vara problematiskt för de som önskar verktyg som kan göra sammanvägda bedömningar. Frågan är om hållbarhetsarbetet ska kunna göras på ett sådant förenklat sätt.

5.4 Svag och stark hållbarhet i projekten

Det finns några tankar i projekten som tyder på stark hållbarhet, men i de flesta fall slutar det i att lösningarna hamnar under det svaga hållbarhetsparadigmet. Betydelsen av långsiktighet och ett helhetstänk är tankar som kan sägas höra hemma inom det starka hållbarhetsparadigmet, men ett fokus på projektekonomi som uttalas i flera projekt kopplas istället till det svaga hållbarhetsparadigmet. Som också framkom i resultat och tidigare diskussion finns det i alla projekt, utom det i Luleå, en bakomliggande tanke om att ekonomisk tillväxt är eftersträvansvärt vilket också kan kopplas bättre till det svaga hållbarhetsparadigmet, än till det starka. Detsamma gäller när det i projekten inte visas någon större skepticism mot att ekonomier är kapabla till att inkludera miljö- och sociala faktorer. Däremot är det i flera projekt som det eftersöks verktyg och tekniker för att bättre kunna balansera sociala, miljömässiga och ekonomiska aspekter, vilket Wheeler & Beatley (2009:211) menar är något som görs inom ekologisk ekonomi i det starka hållbarhetsparadigmet.

Den starka hållbarheten definieras bland annat av att det befintliga ekonomiska systemet ifrågasätts och det gör man också i Luleås projekt samt till viss del i Östersunds projekt. I Luleås projekt menar man att begreppet ekonomisk tillväxt är problematiskt och bland de indikatorer som har tagits fram kan ingen sägas mäta endast en hållbarhetsdimension, utan aspekterna hänger ihop. I Östersunds projekt påpekas det att dagens system är problematiskt för hållbara lösningar i stadsplaneringen när det exempelvis inte lönar sig i byggbranschen att investera i lösningar som sänker miljöpåverkan. I projektet försöker man därför samarbeta för att förlänga tidshorisonter och uppmuntra långsiktigt ekonomiskt tänkande. Projektet kan ses som ett exempel på när sociala och ekologiska aspekter kan få företräde medan ekonomin får fungera som ett medel för att uppnå resultat. Det handlar alltså inte längre om att få en så bra projektekonomi som möjligt, utan om att istället nå så bra resultat som möjligt med de medel som finns till förfogande.

Ett projekt som skiljer sig från de övriga är projektet i Ängelholm där hållbarhetsaspekterna inte delades upp utan istället fokuserade man på att dessa ska samverka och integreras. Där förespråkas också ett systemperspektiv, vilket är något som passar in under det starka hållbarhetsparadigmet. Men som Barbier & Markandya (2013) påpekar har systemstrategin den svagheten att den inte förklarar hur avvägningar mellan de olika delarna ska göras, därför

finns det en risk att de praktiska handlingarna görs kopplade till det svaga hållbarhetsparadigmet ändå.

Huruvida ekonomiska vinster kan kompensera för negativa konsekvenser inom den ekologiska eller sociala dimensionen kan också kopplas till de båda paradigmen. I Luleås projekt menar man att ett sådant tänk helt går emot hållbarhetstanken, vilket återigen pekar på att projektet håller sig inom det starka hållbarhetsparadigmet. I Kristianstads projekts verktyg är tanken att det inte ska vara möjligt, i alla fall inte utan att vara medveten om att det görs. Men i resten av projektet har långsiktigheten saknats, vilket tyder på att det i praktiken leder till en svag hållbarhetstolkning. Detsamma gäller för projekten i Östersund och Linköping där man menar att det har satsats ekonomiskt på de här stadsdelarna och att nedprioriteringar i sociala och ekologiska aspekter på grund av ekonomiska vinster inte har gjorts. Men samtidigt har dessa projekt tydliga visioner om att locka till sig nya investeringar och besöksnäring, vilket tyder på en strävan efter ekonomisk tillväxt och att det är det som styr. På så sätt kan det också motiveras inom det svaga hållbarhetsparadigmet. I Värnamos projekt resonerar man annorlunda. Där menar man att om det är ekonomiskt hållbart, då finns det beräkningar som visar att även om det påverkas negativt är ändå de fördelar som kommer till större och då får det ses som att det är en ekonomiskt hållbar utveckling, även om det innebär att något annat faller. På så sätt kan man se ekonomisk hållbarhet som ett verktyg för att bedöma om det är ekologiskt och socialt hållbart, vilket tyder på en utbytbarhet i kapital. Det kan därför ganska starkt kopplas till det svaga hållbarhetsparadigmet genom kapitalstrategin (Barbier & Markandya, 2013:38).

I flera projekt finns en önskan om att på ett bättre sätt kunna integrera miljön i det ekonomiska systemet genom att värdera naturtillgångar på ett bättre sätt. Det är samma tankar som finns inom miljöekonomin som är en del av det svaga hållbarhetsparadigmet. Det fanns också projekt där man skulle vilja kunna sätta monetära värden på långsiktiga vinster, vilket också blir en typ av miljöekonomi (Le Blanc, 2011).

Det är utifrån ovanstående resonemang inte helt enkelt att placera in projekten under de två hållbarhetsparadigmet och det får teorin att te sig mindre svart eller vit. Flera projekt har ansatser som grundar sig i det starka hållbarhetsparadigmet, men många av lösningarna slutar i det svaga hållbarhetsparadigmet, vilket kan sägas skapar en slags gråzon mellan det två hållbarhetsparadigmen. Det som kan sägas är att hanteringen av den ekonomiska dimensionen i projekten visar på några ståndpunkter som kan anses ligga i linje med det starka

hållbarhetsparadigmet. Dessa beröringspunkter handlar om att ifrågasätta det befintliga ekonomiska systemet, ekonomiska vinster kan inte kompensera för negativa ekologiska och sociala konsekvenser, fokus på att åstadkomma så mycket som möjligt inom den ekologiska och sociala dimensionen med de medel man har till förfogande (ekonomisk dimension), samt betydelsen av en systemstrategi med ett helhetsperspektiv på utvecklingen. De projekt som berör flest av dessa punkter är projekten i Luleå, Östersund och Ängelholm.

Hanteringen av den ekonomiska dimensionen i projekten har även flera beröringspunkter som kan bedömas ligga i linje med det svaga hållbarhetsparadigmet. Dessa punkter handlar om att fokus ligger på projektekonomi, en avsaknad av långsiktighet, att ekonomiska vinster kan anses kompensera för negativa effekter inom den ekologiska och sociala dimensionen, tankar om att integrera miljön i det ekonomiska systemet genom att på ett korrekt sätt värdera naturresurser, att sätta monetära värden på långsiktiga vinster, samt en tillförlit till det befintliga ekonomiska systemet. De projekt som berör flest av dessa punkter är projekten i Kristianstad, Värnamo, Göteborg och Linköping.

Men som uttryckt ovan är det inte svartvitt, utan istället kan ett och samma projekt peka på betydelsen av att se till helheten och att planera långsiktigt, men när det kommer till kritan kan ekonomisk tillväxt och kortsiktiga mål styra besluten som gör att man i ett projekt istället gör en svag hållbarhetstolkning.

5.5 Projektens möjlighet att bidra till hållbar stadsutveckling

Eftersom hållbar utveckling är målet inom både det svaga och starka hållbarhetsparadigmet är det komplicerat att säga om projekten kommer att bidra till hållbar stadsutveckling eller inte. I så fall handlar det mer om teoretiska frågor som knyter an till synsätt på det ekonomiska systemet. Ses ekonomin som ett eget system, vilken är tolkningen i det svaga hållbarhetsparadigmet, eller ses ekonomin som ett delsystem i det globala ekosystemet, vilken är tolkningen i det starka hållbarhetsparadigmet?

Kanske kan frågan därför delvis besvaras genom att peka på i vilken utsträckning man i projekten har reflekterat över den ekonomiska dimensionen, men även det befintliga ekonomiska systemet. Det kan också tänkas kunna bero på vilken inställning man har haft i projekten. Om man har sett ekonomin som ett mål i sig själv eller om den är ett medel för att uppnå bättre/fler resultat inom den ekologiska och sociala dimensionen. Ta Östersunds och Linköpings projekt som exempel; där har man inte definierat den ekonomiska dimensionen,

men i projekten har ekonomin tillåtits fungera som ett medel eftersom fokus i projekten har legat på att uppnå så goda sociala/ekologiska resultat som möjligt i de aktuella stadsdelarna. Även om det också finns tankar kring ekonomisk tillväxt och att man ser långsiktiga ekonomiska fördelar med projekten är det kanske just perspektiv och inställning som är viktigt för att kunna bidra till hållbar stadsutveckling.

Samtidigt är det också intressant att diskutera om resultaten i hållbarhetsarbetet skulle skilja sig åt beroende på om man i projektet utgår från det svaga eller starka hållbarhetsparadigmet. Det som kan tänkas vara besvärligt med att anamma det starka hållbarhetsparadigmet är att det skulle kräva en större omställning i förhållande till dagens befintliga system och därmed också kräva en större ansträngning. Om det svaga hållbarhetsperspektivet skulle anammas kan det göras i befintliga strukturer, vilket kan anses vara lättare. Risker är däremot enligt kritiker att ekonomiska mål tillåts fortsätta styra på ett sätt som riskerar att naturkapital/resurser utnyttjas för hårt och leder till nedbrytning och miljöförstöring.

Frågan är kanske inte hur den ekonomiska dimensionen har berörts eller definierats, utan istället om man i projekten har reflekterat över den och de ekonomiska strukturerna som finns i samhället. Då är förmodligen chanserna större att problem kan identifieras som i flera av dessa projekt och att projektens fokus kan bli större än projektekonomiska. Flera av projekten som har reflekterat över hållbarhetsbegreppet har börjat se det sociala som ett mål och ekonomin som medel för att uppnå målen inom ekologiska gränser. För att åstadkomma detta i befintliga strukturer verkar det finnas ett behov för att kunna belysa och förklara långsiktiga (eventuellt monetära) värden för att långsiktiga förslag ska gå igenom som politiska beslut.

En annan del i att förbättra projektens möjligheter att bidra till hållbar stadsutveckling skulle också kunna ligga i att belysa strukturerna vi befinner oss i (Korten, 1996; Harvey, 2006). Genom att ifrågasätta och visa på alternativ till befintliga strukturer kan chanserna för hållbar stadsutveckling förbättras. Det handlar således inte bara om planerarna, utan också om politikerna vilka ofta beslutar om planer för nya projekt (Nilsson, 2001).

Hur den ekonomiska dimensionen sedan ska hanteras har troligtvis inte ett svar, men av resultatet i denna studie att döma handlar det många gånger om liknande saker i projekten. Dessa är att ifrågasätta, uppmärksamma, se utanför projektet med ett långsiktigt perspektiv och att utgå från sociala och kanske också ekologiska mål för att sedan se hur mycket av dem ekonomin kan verkställa. Det kan utgöra skillnader jämfört med att planera för stadsutveckling där målet är ekonomisk tillväxt.

6. Slutsatser

Av studien framgår det att den ekonomiska dimensionen berörs i projekten, men det finns inte någon enhetlig bild bland projekten om vad hållbar stadsutveckling är då det skiljer sig mellan definitionerna i projekten. Det finns heller ingen samstämmig definition av ekonomisk hållbarhet och det är inte i alla projekt den ekonomiska dimensionen har definierats. I de tre projekt där den ekonomiska dimensionen definierades uppstod tre olika definitioner. Specifika aspekter inom den ekonomiska dimensionen togs fram i ett projekt, men där kvarstår frågetecken om det är hållbar ekonomi som alla indikatorerna mäter. Resultatet visar också att det är svårt att separera den ekonomiska dimensionen från ekologisk och social hållbarhet och i flera projekt ansågs den ekonomiska dimensionen vara den svåraste att förhålla sig till.

Det svaga och det starka hållbarhetsparadigmet beskrivs i teorin som olika, men i verkligheten ser det ut att finnas en gråskala där idéer i projekten kan anses ha kopplingar till båda paradigmen. Till slut verkar det inte handla om huruvida och på vilket sätt den ekonomiska dimensionen definieras, utan istället handlar det om att uppmärksamma och kanske ifrågasätta befintliga strukturer, se utanför projektet med ett långsiktigt perspektiv samt att utgå från sociala och kanske också ekologiska mål för att nå så bra resultat som möjligt med de ekonomiska medel som finns till förfogande.

Referenser

- Arrow, K., Bolin, B., Costanza, R., Dasgupta, P., Folke, C., Holling, C., Jansson, B-O., Levin, S., Mäler, K-G., Perrings, C. & Pimentel, D. (1995). Economic Growth, Carrying Capacity, and the Environment. *Ecological Economics*, 15(1995), 91-95
- Barbier, E. B., Markandya, A. & Pearce, D. W. (2013). *A new blueprint for a green economy*. New York: Routledge. doi:10.4324/9780203097298
- Baxter, J & Eyles, J. (1997). Evaluating qualitative research in social geography: Establishing 'rigour' in interview analysis. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 22(4), 505-525. doi:10.1111/j.0020-2754.1997.00505
- Boverket. (2014a). Håsta – Hållbar stadsdel i Luleå. Hämtad 2017-05-17, från <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/delegationen-for-hallbara-stader/stadsbyggnadsprojekt/hastad/>
- Boverket. (2014b). Klimatfaktorer och klimatrevision i Vallastaden. Hämtad 2017-05-17, från <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/delegationen-for-hallbara-stader/stadsbyggnadsprojekt/klimatfaktorer/>
- Boverket. (2014c). Storsjöstrand – den kreativa stadsdelen. Hämtad 2017-05-17, från <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/delegationen-for-hallbara-stader/stadsbyggnadsprojekt/storsjostrand/>
- Boverket. (2015). Förhållningssätt till hållbar utveckling. Hämtad 2017-05-17, från <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/hallbar-utveckling-i-oversiktsplaneringen/fysisk-planering/forhallningssatt1/>
- Boverket (2016). Utvärdering av 11 projekt med fokus på hållbar stadsutveckling. Karlskrona
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5.th ed.). Oxford: Oxford University Press
- Costanza, R. & International Society for Ecological Economics. (1997). *An introduction to ecological economics*. Boca Raton, Fla. : [s.l.]: St. Lucie Press ; International Society for Ecological Economics.
- Cradlenet. (u.å.). Vad är cirkulär ekonomi? Hämtad 2017-01-11, från <http://www.cradlenet.se/cirkular-ekonomi/>
- Crang, M. (2005). *Methods in human geography. A guide for students doing a research project*. I Flowerdew, R. & Martin, D. (Red.), *Methods in human geography: A guide for students doing a research project* (s. 218-232). Pearson: Harlow
- Daly, H. E. (1993). Steady-state economics: A new paradigm. *New Literary History*, 24(4), 811-816. doi:10.2307/469394

- Delegationen för hållbara städer. (2012). Slutredovisning av Delegationen för hållbara städernas verksamhet. (inkl. bilaga 8). Tillgänglig:
<http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/delegationsrapportregering.aspx>
- Delegationen för hållbara städer. (u.å.a). Ekonomiskt stöd till hållbara städer. Hämtad 2017-05-12, från
http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/ekonomiskt_stod.aspx
- Delegationen för hållbara städer. (u.å.b). Uppdraget. Hämtad 2017-01-11, från
<http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/uppdraget.aspx>
- Esaiasson, P., Gilliam M., Oskarsson, H. & Wängnerud, L. (2012). Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad. Stockholm: Nordstedts
- Flyvbjerg, B., (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Quality Inquire*, 12(2), 219-242
- FN. (u.å.). Omställning till hållbar värld brådskar. FN-fakta Hållbar utveckling, nr 2/12. Tillgänglig: <http://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-12-H%C3%A5llbar-utveckling.pdf>
- Franzén, M., Hertting, N., & Thörn, C. (2016). Stad till salu: Entreprenörsurbanismen och det offentliga rummets värde. Göteborg: Daidalos.
- Freytag, T., Gössling, S., & Mössner, S. (2014). Living the green city: Freiburg's Solarsiedlung between narratives and practices of sustainable urban development. *Local Environment*, 19(6), 644-659. doi:10.1080/13549839.2013.868872
- Göteborgs Stad. (2010). Vision och strategi centrala Älvstaden, komplettering av ansökan om statligt stöd till investeringar för åtgärden som främjar hållbar stadsutveckling – planeringsprojekt.
- Göteborgs Stad. (2012a). Centrala Älvstaden. Slutrapport till delegationen för Hållbara städer. Göteborg
- Göteborgs Stad. (2012b). Vision Älvstaden. Göteborg
- Harvey, D. (2006). Spaces of global capitalism. Towards a theory of uneven geographical development. London; Verso.
- Herbert, S. (2010). A Taut Rubber Band: Theory and Empirics in Qualitative Geographic Research. I D., DeLyser et al. (Red), *The SAGE handbook of qualitative geography*. London: Los Angeles: SAGE
- Jackson, T. (2009). Prosperity without growth: Economics for a finite planet / [elektronisk resurs]. London: Earthscan.

- Jensen, E. (2006). Hållbar stadsutveckling En utopisk version eller realistisk framtid?. (Masteruppsats). Stockholm: Södertörns Högskola. Tillgänglig: <http://sh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A16473&dswid=-8756>
- Kate Raworth. (2017). What on Earth is the Doughnut?.... Hämtad 2017-05-18, från <https://www.kateraworth.com/doughnut/>
- Korten, D. C. (1996). "Preparing for a New Economic Era" from Environment and Urbanization (1996). In S. M. Wheeler & T. Beatley (Ed.), The Sustainable Urban Development Reader. Second edition. (s. 226- 232). London: Routledge, 2009.
- Kristianstads kommun. (2016). FÖRSTUDIE Hållbar stadsutveckling – the Kristianstad way. Ett verktyg för hållbar stadsutveckling på Vilans strandäng. Kristianstad: Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen; Kommunledningskontoret
- Le Blanc, D. (2011). Special issue on green economy and sustainable development. Natural Resources Forum, 35(3), 151-154. doi:10.1111/j.1477-8947.2011.01398.x
- Linköpings kommun. (2012). Detaljplan i Västra Valla för del av INTELLEKTET 1 m.fl. (Vallastaden) Kvalitetsprogram. Tillgänglig: http://www.vallastaden2017.se/custom/uploads/2017/05/vallastaden2017_kvalitetsprogram.pdf
- Linköpings kommun. (2016). Slutrapport Delegationen för hållbara städer p92 "Klimatfaktorer som verktyg vid byggandet av Vallastaden"
- Liu, H. (2009). Recycling economy and sustainable development. Journal of Sustainable Development, 2(1), 209-212. doi:10.5539/jsd.v2n1p209
- Luleå kommun. (2013). Projektrapport Håsta Hållbar Stadsdel i Luleå.
- Luleå kommun. (2017). Hållbar utveckling. Hämtad 2017-05-17, från www.lulea.se/kommun-politik/hallbar-utveckling.html
- Malmquist, M. (u.å.). Försiktighetsprincipen. I Nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/forsiktighetsprincipen>
- NE. (u.å.). Bärförmåga. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/b%C3%A4rf%C3%B6rm%C3%A5ga>
- Neumayer, E. (2013). Weak versus strong sustainability: Exploring the limits of two opposing paradigms (4.th ed.). Cheltenham; Edward Elgar.
- Nilsson, K. (2001). PLANERING FÖR HÅLLBAR UTVECKLING: Dilemman för kommunala översiktsplanerare (Licentiatuppsats, TRITA -IP FR 01-87). Stockholm: KTH. Tillgänglig: <http://bth.diva->

portal.org/smash/record.jsf?dswid=6962&pid=diva2%3A838332&c=1&searchType=SIMPLE&language=en&query=PLANERING+F%C3%96R+H%C3%85LLBAR+UTVECKLING%3A+Dilemman+f%C3%B6r+kommunala+%C3%B6versiktsplaner are+&af=[]&aq=[]&aq2=[]&aq3=[]&noOfRows=50&sortOrder=author_sort_asc &onlyFullText=false&sf=all

Pearce, D. W., Marandya, A. & Barbier, E. B. (1989). *Blueprint for a green economy*. London; Earthscan

Purvis, M. & Grainger, A. (2004). *Exploring sustainable development: Geographical perspectives* / [elektronisk resurs]. London: Taylor and Francis. Hämtad från <http://ebookcentral.proquest.com.ezproxy.ub.gu.se/lib/gu/detail.action?docID=429995>

Raworth, K. (2012). *A Safe and Just Space for Humanity. Can We Live Within the Doughnut?* Oxfam Discussion Papers. Oxford; Oxfam GB

Raworth, K. (2017). *Doughnuts Economics Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. London: Random House Business

Regeringskansliet. (2002). *Johannesburg – FN:s världstoppmöte om hållbar utveckling* (Regeringens skrivelse, 2002/03:29). Stockholm: Miljödepartementet

Riksdagen. (2010). *Uppföljning av statens satsning på hållbara städer*. Stockholm: Riksdagstryckeriet

Sabau, G. L. (2010). Know, live and let live: Towards a redefinition of the knowledge-based economy — sustainable development nexus. *Ecological Economics*, 69(6), 1193-1201. doi:10.1016/j.ecolecon.2009.12.003

Smulders, S. (1995). Environmental policy and sustainable economic growth An endogenous growth perspective. *De Economist* 143(2), 163-195. doi:10.1007/BF01384534

SOU 2011:01/2012/66. *Femton hinder för hållbar stadsutveckling: delegationen för hållbara städer*. Stockholm; Delegationen för hållbara städer

Tahvilzadeh, N., Montin, S., Cullberg, M. & Stark, E. (2014). *Hållbarhetspolitik i Göteborgsregionen Om sammanhållning och spänningar mellan stark och svag hållbarhet* (Mistra Urban Futures Reports, 2014:7). Göteborg: Mistra Urban Futures

Vallastaden2017. (u.å.a). *Idéprogram*.

<http://www.vallastaden2017.se/samhallsbyggnad/dokument/>

Vallastaden2017. (u.å.b). *Tävlingsprogram*.

<http://www.vallastaden2017.se/samhallsbyggnad/dokument/>

- Värnamo kommun. (2012). Komplettering inför fördjupad prövning av ansökan om stöd till planeringsprojekt för hållbar stadsutveckling
- Värnamo kommun (2015). Bebyggelseutredning, Prostsjöområdet – en av tre utredningar. Tillgänglig <http://www.varnamo.se/bygga-bo-och-miljo/byggprojekt/planeringsprojekt/hallbar-stadsutveckling-av-prostsjoomradet/projektunderlag-for-prostsjoomradet.html>
- Värnamo kommun. (2016). Slutrapport för planeringsprojektet Hållbar stadsutveckling Prostsjöområdet. Värnamo: Miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen
- WCED (World Commission on Environment and Development). (1987). Our Common Future. New York: Oxford University Press. Tillgänglig: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>
- Webster, K. (2013). What Might We Say about a Circular Economy? Some Temptations to Avoid if Possible. *World Futures*, 69(7-8), 542-554. doi:10.1080/02604027.2013.835977
- Wheeler, S. M. (2010). *Planning for sustainability: Creating livable, equitable and ecological communities*. New York; Routledge.
- Wheeler, S. M. (2013). *Planning for sustainability: creating livable, equitable and ecological communities*. London: Routledge.
- Wheeler, S. M. & Beatley, T. (2009). *The sustainable urban development reader* (2nd ed.). New York; London; Routledge.
- WWF. (2012). *Fem utmaningar för hållbara städer. WWFs position för en hållbar stadsutveckling*. Stockholm: Norrmalmstryckeriet
- WWF. (2017a). Byggstenar i en hållbar ekonomi. Hämtad 2017-05-12, från <http://www.wwf.se/wwfs-arbete/hallbar-ekonomi/byggstenar-i-en-hallbar-ekonomi/1593607-hallbar-ekonomi-byggstenar-i-en-hallbar-ekonomi>
- WWF. (2017b). Ekonomin och planetens gränser. Hämtad 2017-05-12, från <http://www.wwf.se/wwfs-arbete/hallbar-ekonomi/ekonomi-och-planetens-granser/1593596-hallbar-ekonomi-ekonomi-och-planetens-granser>
- WWF. (2017c). Hållbar ekonomi. Hämtad 2017-05-12, från <http://www.wwf.se/wwfs-arbete/hallbar-ekonomi/1593509-hallbar-ekonomi-startsida>
- Ängelholms kommun. (2016). Slutrapport av projektet ”Hållbarhets-certifiering av stadsdelar i mindre kommuner – ett pilotprojekt” i Ängelholms kommun, dnr 1413-1015/2012. Ängelholm
- Östersunds kommun. (2013). Hållbarhetsprogram Storsjö Strand.

Östersunds kommun. (2015). Slutrapport Storsjö Strand.

Lista över informanter

- B. Gryckdal, projektledare för projektet *Storsjö Strand – den kreativa stadsdelen*, (personlig kommunikation, 23 februari 2017).
- F. Fälth, projektledare för projektet *Hållbar stadsutveckling – Prostsjöområdet* (personlig kommunikation, 9 mars 2017).
- H. Areslätt, biträdande projektledare för projektet *Centrala Älvstaden – vision och strategi* (personlig kommunikation, 28 februari 2017).
- L. Bengtén, projektledare för projektet *Hållbar stadsdel i Luleå* (personlig kommunikation, 3 mars 2017).
- L. Åström, medlem i styrgrupp samt projektledare för projektet *Hållbarhetscertifiering av stadsdelar i mindre kommuner – ett pilotprojekt* (personlig kommunikation, 8 mars 2017).
- M. Hägglund, projektledare för projektet *Klimatfaktorer och klimatrevision* (personlig kommunikation, 16 mars 2017).
- S. Weidemanis & D. Duljan Krizanec, projektledare för projektet *NÖ Vilan – vitaliserande stadsutveckling i Kristianstad*, men vid varsin förvaltning i Kristianstads kommun. (personlig kommunikation, 15 mars 2017).

Bilaga 1

Intervjuguide

Inledning

- En presentation, lite bakgrundsinformation om studien samt syftet med intervjun. Fråga om det går bra att spela in samtalet. Fråga om anonymitet.

Frågor

- Kan du ge lite historia bakom projektet och varför det startades?
- Vilken har varit din roll i projektet och hur länge har du varit med i det?

Tema 1. Projektet och hållbar stadsutveckling

1. Vilket eller vilka mål har varit prioriterade i projektet?
2. Hur har projektet definierat hållbar stadsutveckling?
3. Har projektet som du har arbetat med satt upp någon definition för social hållbarhet?
  - a) Om ja, hur lyder den?
  - b) Hur kom ni fram till den definitionen?
  - c) Om nej, varför inte?
4. Har projektet som du har arbetat med satt upp någon definition för ekologisk hållbarhet?
  - a) Om ja, hur lyder den?
  - b) Hur kom ni fram till den definitionen?
  - c) Om nej, varför inte?
5. Hur tänker ni inom projektet kring hur de olika hållbarhetsdimensionerna integreras?

Tema 2. Projektet och den ekonomiska dimensionen/ekonomisk hållbarhet

6. Har projektet som du har arbetat med satt upp någon definition för ekonomisk hållbarhet eller den ekonomiska dimensionen?
  - a) Om ja, hur lyder den?
  - b) Hur kom ni fram till den definitionen?
  - c) Om nej, varför inte?

7. Har det i projektet förekommit några diskussioner om vad ekonomisk hållbarhet är och vad det ska leda till?

8. Har synen på den ekonomiska dimensionen förändrats under projektets gång?
  - a) Om ja, vad har legat till grund till förändringarna?

9. Hur har projektet arbetat med eller hanterat den ekonomiska dimensionen?
  - a) Sätter ekonomin ramarna? (Är ekonomisk tillväxt målet? På bekostnad av något?)
  - b) Ses ekonomin som jämbördig med det sociala och ekologiska?
  - c) Ses ekonomin som ett verktyg för att åstadkomma resultat inom det sociala och ekologiska?
  - d) Finns det andra sätt att förhålla sig till den ekonomiska dimensionen?

10. Hur har man inom projektet sett på ekonomi i förhållande till:
  - a) Ekologi/miljö?
  - b) Den sociala dimensionen?

11. Anses det inom projektet vara möjligt att mäta ekonomisk hållbarhet?
  - a) Om ja, på vilket sätt?
  - b) Om nej, varför inte?

12. Har man inom projektet tagit fram några specifika kriterier, aspekter eller indikatorer på ekonomisk hållbarhet?

- a) Om ja, vilka?
- 13.** Kan negativa ekologiska och sociala effekter motiveras genom ekonomiska vinster, eller kan ekonomiska vinster sägas kunna kompensera för dessa effekter?
- a) På vilket sätt?
  - b) Varför?
- 14.** Hur ser man inom projektet på ekonomisk tillväxt?
- a) Är det önskvärt? Borde den prioriteras?
- 15.** Finns det ”alternativa” ekonomiska synsätt eller modeller som har diskuterats inom projektet? (med synsätt menar jag alternativ till neoliberalismen och tanken om att tillväxt är något bra)
- a) Om ja, vilka?
  - b) Hur har dessa diskussioner influerat projektet?
  - c) Vad beror det på att (om) dessa inte togs vidare?

Tema 3. Projektet och dess koppling till staden, kommunen, omvärlden

- 16.** Hur tänker ni att politikerna i kommunen ser på ert uppdrag i projektet?
- a) Har det påverkat projektet på något sätt?
  - b) Hur?
- 17.** Hur ser man inom projektet på konkurrens mellan städer (nationellt och globalt)?
- a) Kan projektet ses som (eller är det) ett försök att sälja staden för att locka till sig investeringar och besöksnäring?
  - b) För att i förlängningen höja skatteunderlaget?
- 18.** Hållbarhet behöver eller kan inte bara ses på ett lokalt perspektiv, hur påverkas omvärlden av projektet?
- a) Vilka skalor påverkas (lokal, regional, nationell, global)?
  - b) Hur?

Tema 4. Resultat av projektet

19. Vad har projektet lett till?

- a) Dominerar någon av hållbarhetsdimensionerna?
- b) Vad har hänt efter projektet?
- c) Hur har det påverkat?
- d) Fysiskt bygge/arbetstillfällen/social sammanhållning/vällevnad?
- e) Hur tänker man att visionen ska ta sig i uttryck?
- f) Tror ni att det kommer bli så?
- g) Vad tänker man att materialet som har tagits fram i projektet ska leda till?

(här väljer jag ut de följdfrågor som är relevanta för projektet som behandlas i den specifika intervjun)

Tema 5. Projektet och stödet från Delegationen för hållbara städer

20. Har projektet påverkats av att det har fått stöd från Delegationen för hållbara städer?

- a) Hur?
- b) Är det några formuleringar som skulle ha gjorts annorlunda om projektet inte hade fått stöd?
- c) På vilket sätt?

Avslutande frågor

21. Är det något du vill tillägga eller är det något som jag borde ha frågat om?

22. Kommer du att tänka på något ytterligare som du jag kan behöva för att förstå sammanhanget?